

ČESKÁ TRŽNICE PLODIN A VÝROBKŮ A POKUSY O ZALOŽENÍ BURZY V PRAZE

Eva Drašarová

I. PRVNÍ VRCHOLNÉ INSTITUCE KE ZPROSTŘEDKOVÁNÍ OBCHODU V ČECHÁCH

1. Úvodem

Sedmnáctého dubna roku 1871 byla v Praze slavnostně otevřena burza pro obchod se zbožím a cennými papíry. Vrcholný tržní orgán začínal značně rozpačitě - o velké koncentraci nabídky a poptávky nemohlo být ani řeči - přesto však burzovní provoz v místnostech domu čp. 990 Na Příkopě a čp. 1 034 v Hybernské ulici znamenal konečné a především nezvratné naplnění snah několika skupin pražských obchodníků a podnikatelů nejméně dvou generací.¹⁾ První předseda burzovního výboru, známý pražský velkoobchodník s cukrem Alois Oliva²⁾, ve svém Provolání k veřejnosti vyjádřil tuto skutečnost slovy: „Zřízení Pražské burzy, otázka hojně přetřásaná a pečlivě uvážená má býti uskutečněna. Rozkvět českého průmyslu v posledních letech, velké rozmnožení dopravních prostředků, vzájemné vztahy, jež vznikají značným vývozem, tvoření nových hodnot, to vše vyžaduje zprostředkovací činnost, která pouze na burze může se rozvíjeti uspořádaným způsobem. Úprava obchodu s českými hodnotami na Vídeňské burze nedostačuje, neboť buď nedochází k žádným obrátům nebo ojedinělé obraty vyvěrají z podnětu okamžité spekulace.“ Na první valné hromadě devatenáctého března téhož roku pak ocenil nadnárodní charakter připravovaného podniku: „...touto obětavou podporou podali si ruce na tomto neutrálním poli hospodářského působení a prokázali společnou úspěšnou činnost [podnikatelé - pozn. autora] obou národností.“

Přes vysokou koncentraci a rozsah obchodů, kvalifikaci návštěvníků a zákonnou regulaci byla a je burza pouhým trhem, byť se na ní zboží neprodává in natura. Její zprostředkovací funkci neobjevil až pokročilý trh 19. století. Její kořeny jsou obvykle spatřovány už ve středověkém západoevropském obchodu.³⁾ Narozdíl od těchto obchodních středisek s dlouhou tradicí bezprostředním podnětem ke vzniku první burzy v habsburské monarchii se nestala hospodářská centralizace, ale finanční krize státu. Vídeňskou burzu zřizoval původně stát jako veřejnoprávní instituci k sanaci státních financí.

V Čechách usilovaly o samostatnou burzu soukromé iniciativy obchodníků a bankéřů již od počátku 19. století. Pobídkou a příkladem se staly burzy v severní Itálii (tehdy ještě rakouské), formující se v Benátkách, Miláně a Terstu

pod francouzským vlivem, burza pešťská a samozřejmě starší burza vídeňská. Hospodářský rozvoj v Čechách se nemohl zdaleka srovnávat s průmyslově se právě etablojícím italským severem nebo se zemědělskou velkoprodukcí v Uhrách. Domácí finanční trh snadno zvládly bankéřské rodiny Lämmelů, Fiedlerů, Kuchyňků, Grundů, Dotzauerů, Zdekauerů, Blochů, Thorschů. Teprve s rozšiřováním výroby, růstem státního dluhu a rozvojem akciové formy podnikání se postupně naplňovaly podmínky pro řádné fungování peněžní burzy i burzy pro zboží. Potravin, především obilí, jako zvláštní druh zboží obchodovatelný na burze, stačily změnit majitele na základě osobních kontaktů či prostřednictvím státem regulovaných městských trhů. Opakované pokusy o peněžní či obilní burzu v Praze ztroskotávaly proto nejen na nepružnosti povolujících státních institucí, ale především na nezralosti prostředí, v němž by tato instituce měla působit. O projekt se nezávisle na sobě zajímalo několik skupin finančníků, obchodníků, průmyslových podnikatelů a statkářů.

Neúnavnými iniciátory byli pražští bankéři židovského původu von Lämmelové - otec Šimon a syn Leopold. Leopoldovo úsilí, od roku 1863 směřované i přes český zemský sněm, slavilo úspěch, jak již bylo řečeno, v roce 1871. Lämmel syn podával své návrhy mj. i prostřednictvím pražské obchodní a živnostenské komory, již byl členem. Na zasedání komory 14. dubna roku 1851 bylo na návrh prezidenta komory Jana Baptista Riedla, šlechtice z Riedensteinu, přijato usnesení zavést na určitém místě a v určitém hodinu denní schůzky obchodníků a k přípravě zřídit výbor. Na následující schůzi 12. května bylo rozhodnuto požádat státní správu o povolení řádné burzy v Praze a členové vypracovali a odeslali petici. V říjnu téhož roku obchodní a živnostenská komora projednávala plán a osnovy stanov pražské tržnice výrobků a plodin, kterou chtělo zřídit několik pražských podnikatelů jako komisionářský závod a burzu.⁴⁾ Pražská tržnice představuje další směr obdobných bursovních projektů padesátých a šedesátých let 19. století. Zakládací výbor tržnice aspiroval dosud neschválenými stanovami na provozování obilní burzy a nemile jej v roce 1854 překvapil konkurenční návrh plodinové burzy, vypracovaný skupinou pražských měšťanů, k níž se záhy připojil předseda pražské obchodní a živnostenské komory Jan Baptista Riedl z Riedensteinu.

2. Neoficiální burza - Kupecké kasino

Zatímco Lämmelové a komora podporovali zavedení burzy peněžní a pro zboží, tržnice a její protivníci se soustředili na burzu plodinovou. V určitém stadiu jednání se jejich dosud samostatné kroky propojily, aby po neúspěšné spolupráci každý pokračoval opět sám. Pražská veřejnost však znala i neoficiální „burzu“ v Kupecké besedě. V roce 1856 požádalo ředitelství vyvazovacího fondu

české místodržitelství o sdělení, zda bude v Praze v průběhu roku otevřena burza. Fond uvažoval o uvedení obligací z pozemkového vyvazení po zrušení roboty na finanční trh právě prostřednictvím burzy a zajímal se i o podmínky obchodování ve spolku „Kaufmännische Ressource“ a o osoby senzálů. Úřední odpověď poukázala na teprve probíhající jednání ministerstev spravedlnosti a obchodu o burzovním zákonu. Co se týče kupeckého spolku, reagovalo místodržitelství podrážděně: „Ředitelství spolku nepožádalo o povolení k uzavírání obchodů, proto musí dodržovat stanovy a na svých schůzkách se věnovat jen projednávání záležitostí obchodu a zábavě.“⁵⁾ Další doklad existence kupecké burzy podává odpověď pražské obchodní komory z roku 1856 na obdobný dotaz Lvovského magistrátu. V kupeckém kasinu se v poledne scházeli na oběd jeho členové a při té příležitosti mj. mezi sebou uzavírali obchody bez jakéhokoliv reglementu.⁶⁾

Prager kaufmännischer Verein, jak zněl oficiální název, byl povolen policejním dvorským úřadem 8. prosince roku 1832. Členství se omezovalo na velkoobchodníky, kupce, továrníky a vzdělané měšťanstvo. Vzájemná setkání sloužila zábavě a ulehčovala vzájemnou komunikaci, předávaly se zde i znalosti z oblasti obchodu, hospodářství, technologie a jejich využití. Spolek získal podobu kasina s vlastní restaurací. Řádní členové (velkoobchodníci, továrníci, kupci) platili dvojnásobný příspěvek (dle stanov z roku 1833 20 zl.) než podílející se členové (vhodní úředníci, majitelé statků, vzdělanci, umělci, synové kupců a továrníků, přední zaměstnanci obchodních firem). Po rozpuštění Německého kasina přešlo jeho členstvo, pražští kupci a úředníci, právě do kupecké besedy. V padesátých letech minulého století nabyl spolek politického zabarvení pořádkumilovné měšťanské strany. Koncem roku 1863 v ovzduší hospodářské deprese začala ve spolku provozovaná tzv. soukromá burza upadat.⁷⁾

Podobný podnik, využívající osobních kontaktů mezi členy, měl fungovat v letech 1869 - 1870 v obchodním spolku Merkur. Původně utrakvistický vzdělávací spolek, založený pražskými kupci německé národnosti, ovládali ve zmíněných letech již Češi a využívali ho jako jednu z platforem národnostního zápasu.⁸⁾

3. Organizace a počátky činnosti České tržnice plodin a výrobků

Nejvyšší rozhodnutí ze 4. května 1855 definitivně schválilo „Aktienverein zur Gründung einer Industrie- und Productenhalle in Prag“.⁹⁾ Slavnostní otevření tržnice následovalo 11. února příštího roku, tedy po více než čtyřech letech od zveřejnění úmyslu zřídit akciovou formou komisionářský obchod a burzu. Slavnost se konala v politickém zasedacím sále městské radnice spolu s plenární schůzí členů spolku ke zřízení tržnice. Provozní prostory se původně uvažovaly

v zadním traktu Měšťanské besedy, ale ředitelství brzy od tohoto úmyslu upustilo a pronajalo jednu místnost v domě č. 784 na Václavském náměstí. Tržnice zde začala pracovat 13. února 1856 s návštěvními hodinami od 9. 00 do 13.00 hod. s výjimkou sobot, nedělí a svátků.

Společnost zastupovalo plenární shromáždění a výbor za vedení prezidenta. Správu fondu a vedení firmy obstarával vrchní ředitel s kolektivem ředitelů. Provizorní vrchní ředitel, statkář Maximilián Berger, a členové zakládacího výboru, statkář rytíř von Küttner; Judr. Johann Kreisl, dvorní rada knížete Lichtenštejna; guberniální rada Franz Janko, bankéř Jan Dominik Kuchyňka, kupec Antonín Dudek, pražský měšťan a mlynář a současně statkář Antonín Novotný a hospodářský rada hraběte Kolowrata Kiehl, předali své pravomoce zvolenému ředitelství. Poprvé v něm zasedli opět bankéř Kuchyňka a Judr. Kreisl, nově pak kupec Ignác Gustav Zintl a vrchní ředitel Judr. Johann Peter Jordan, lužickosrbský spisovatel. Členy šestičlenného výboru se stali statkáři Antonín Novotný a Maximilián Berger, baron Karel Drahotín Marie Villani, Mudr. Johann Baptist Čarda, kupec Sedmík a S. Klingl, za předsednictví prezidenta Maximiliána Bergera.

Podle stanov se společnost „Böhmische Industrie- und Produkthalle in Prag“ zabývala zprostředkováním lokálního obchodu ve volně přístupné tržnici, tj. nákupem a prodejem průmyslových výrobků, zemědělských produktů a potravin osobním setkáním prodejců a kupců za pomoci sensálů. Tržnice zajišťovala i zahraniční obchod - přijímala nabídky zahraničních prodejců (formou vzorků a zkoušek zboží), objednávky k nákupu zboží nabízeného v tržnici, uzavírala obchody v zastoupení. Dále poskytovala půjčky na zboží deponované ve skladech tržnice a usilovala všeobecně o podporu exportu domácích výrobků a plodin do ostatních zemí habsburské monarchie a do zahraničí. Výslovně bylo vyloučeno obchodování s penězi a cennými papíry s výjimkou platby zboží tímto způsobem. Základní fond 750 000 zl. mělo vytvořit 1 500 akcií po 500 zl. Na doporučení pražského magistrátu bylo na začátku roku 1857 emitováno 407 akcií v celkové hodnotě 203 500 zl. Majitelé akcií však ve dvou prvních splátkách upsali jen 39 800 zl. Do doby, než bylo upsáno alespoň 300 akcií, měl každý akcionář vlastnit minimálně jednu akcii právo hlasovat. Po překročení limitu 300 akcií hlasoval pouze vlastník alespoň tří akcií jedním hlasem, majitel pěti akcií dvěma hlasy a držitel deseti akcií disponoval třemi hlasy. Zpráva o hospodaření připravená pro plenární zasedání 18. listopadu 1857 hovoří o 245 000 zl. majetku, z čehož kapitál tvořilo 47 500 zl. a čisté příjmy 2 800 zl.

Již po čtyřměsíčních zkušenostech požádal výbor burzy o změnu stanov. Chtěl zvýšit základní fond na dva miliony zlatých konvenční měny a současně snížit hodnotu akcie na 200 zl. Tím si zajistil prodej akcií širším vrstvám obyvatelstva

a odstranil obtíže s usnášením plenárních zasedání. Také půjčky se podle nových stanov mohly poskytovat nejen na zboží uskladněné v místnostech tržnice, ale umístěné kdekoli v pojištěných prostorách.

První krůčky tržnice narazily na nedůvěru obchodního světa. Akcionáři (před založením jich bylo šedesát s devadesáti devíti akciemi, v srpnu roku 1856 šedesát pět se stovkou akcií, ke konci roku 1862 sto dvanáct se šesti sty padesáti akciemi) obchodovali především mezi sebou navzájem. Obilí činilo jen malou část zprostředkovaných obchodů. Skromná účast obchodních kruhů, majitelů půdy a spekulantů působila zdrženlivě na rozšíření působnosti tržnice, zvláště při půjčování peněžních záloh na zboží, což byla služba naopak nejvíce žádaná producenty a menšími rolníky. Od zahájení činnosti v únoru do konce roku 1856 se vynaložilo na půjčky a eskomptní obchody 50 986 zl. a za dva měsíce roku 1857 47 433 zl.

4. Obilní burza při české tržnici a konkurenční návrh plodinové burzy

Úřední povolení z roku 1855 ponechalo zcela na vůli společnosti, zda bude vyvíjet veškerou činnost danou stanovami, tedy zda uvede v život vlastní plodinovou burzu. Již nejvyšší rozhodnutí z 14. dubna roku 1854, povolující přípravné práce ke zřízení tržnice s touto eventualitou počítalo. Zakládací výbor tržnice musel právě v roce 1854 uhájit své přednostní právo na otevření obilní burzy v Praze, přesto, že ho použil až mnohem později - v roce 1861.

Někdy v září roku 1854 se rozhodlo několik pražských měšťanů vybudovat v Praze plodinovou burzu podle vzoru vídeňské burzy. Žádost o povolení uspořádat 30. září zasedání, na němž by se prodiskutovala přípravná opatření, adresovali policejnímu ředitelství tyto aktéři: majitel statku Maximilián Berger, kupec Emanuel Broudre, správce amerického „umělého“ mlýna na Smíchově Ignác Korda, mlynář Karl Engelmayer, majitel statku a ekonom Karl Ferdinand, kupec David Bernard Frankl, mlynář J. Franzl, zástupce pražského purkmistra a majitel tiskárny Andreas Haase, redaktor Bohemie Franz Klutschak, obchodník s moukou Sebastian Lochner, Judr. Franz Merolt, továrník Franz Richter, sládkové Johann Michael Schary a Franz Adalbert Wanka. Povolená schůzka se konala v radničním sále na Starém Městě. Organizovali ji Sebastian Lochner a Karl Ferdinand. Přítomní zvolili předsednictvo přípravného výboru ke zřízení plodinové burzy. Předsednictví se ujal velkoobchodník Johann Baptist Riedl, šlechtic z Riedensteinu, prezident pražské obchodní a živnostenské komory. Místopředsedou se stal tiskař Andreas Haase, šlechtic z Vranova, právním zástupcem Judr. Franz Merolt, sekretářem Sebastian Lochner, správcem pokladny Emanuel Broudre. Mezi podpisy protokolu o konání schůzky se kromě právě

jmenovaných osob objevuje ještě pekař Ludvík Popel. Žádost o povolení burzy, předem připravená Meroltem a Lochnerem, byla schválena a 11. října odeslána Riedlem a Haasem na české místodržitelství.

Nutnost shromažďovacího centra nabídky a poptávky potravin odůvodnili autoři žádosti růstem obyvatelstva a tím růstem spotřeby, zvýšením množství zemědělské produkce a jejím zkvalitněním po zrušení roboty, zvětšenou potřebou surovin v nových parních mlýnech a také jejich větší a kvalitnější výrobou mouky. Dle návrhu centralizovaný obchod s obilím měl vyrovnat výkyvy nabídky a poptávky zapojením širších trhů. Existující tržní řády a předpisy brzdily volný obchod a obchod s obilím omezený na městské sklady v Praze způsoboval nedostatek suroviny a častý pohyb cen obilí i potravin. Poklesy cen obilí, mínili žadatelé, neodstraní žádné úřední opatření. Nepomůže ani přísný protidrahotní zákon, ale zavedení burzy formou spolku. Stát tím získá prosperující hospodářství, zlepšení finančních poměrů a tím i pravidelné placení daní, zajištění práce mnoha živnostníkům. Může snadněji dozírat na celý obchodní život, který se na burze koncentruje. Snadněji se zorientuje v cenách i vojenský erár. Také v politickém ohledu je v zájmu státu udržet ceny důležitých potravin v mezích přijatelných pro nižší vrstvy, pokračuje dále odůvodnění, aby se jim nedala záminka pochybovat o znalosti a péči vyšších úřadů. Dějiny přináší smutné zkušenosti, jak lehko s nedostatkem a s nouzí vznikají nepokoje a povstání a ta jsou využita ke státním převratům. Praha svou polohou je střediskem obchodu mezi rakouskými a německými státy a zřízením burzy se ještě zvětší a pozdvihnou i jiná výrobní a obchodní odvětví.

V duchu hospodářského liberalismu koncipovaná žádost neobsahovala bližší plán podnikání. Nelze z ní posoudit, zda šlo o uzavřenou společnost nebo základ budoucího akciového spolku. V Praze v té době vrcholily přípravy k založení akciové tržnice výrobků a plodin. Tržnice mohla právě v obchodu s obilím uskutečnit záměry výboru pro zřízení obilní burzy. Zajistila si předběžné císařské schválení (14. dubna 1854), chyběly pouze opravené stanovy. O úmyslu konkurenční skupiny se funkcionáři tržnice dozvěděli z tisku. Svá přednostní práva obhajovali v obsáhlém dopise českému místodržiteli z 14. října 1854: „Tržnice výrobků a plodin je v případě obilí obilní burzou, protože podle stanov patří k podstatným povinnostem tohoto ústavu zprostředkovávat nákup a prodej plodin za garance výboru a ředitelství, prostřednictvím zkoušených sensálů, jako na obilní burze. Že ústav se nenazývá plodinovou nebo obilní burzou, stalo se jen proto, že dříve nebylo povolováno vyšší státní správou zřizovat burzovní ústavy. V tržnici se usiluje vedle prodeje a nákupu plodin = vlastně burzovních obchodů, ještě o dosažení dalšího účelu, důležitého pro produkci, - ulehčuje cizincům obchod bez nákladných agentů, půjčuje producentům na složené zboží dle stanovené ceny zboží, umožňuje přehled prodávajících i kupců o

výrobcích, působí na regulaci cen obilí, sděluje pravdivou cenovou hladinu na trhu podle cen výrobku. Podle nejvýše sankcionovaného patentu o privilegiích je obvyklé, že přednost má první, kdo zažádal o privilegium. Tuto přednost musí zakládací výbor hájit v zájmu společnosti o to více, protože důsledkem dřívějšího zřízení obilní burzy v Praze by byl vznik dvou stejných ústavů v Praze a omezení tržnice a spekulantství se zápůjčkami na skladované obilí.¹⁰⁾

Z dalších vývodů pak nepřímo vysvítá malý rozsah obilních obchodů v Praze ve srovnání s obilní burzou ve Vídni, kam proudilo po železnici velké množství produkce z Uher. V malých pražských poměrech, kde drobní výrobci realizovali svůj produkt přímo na trhu a statkáři prostřednictvím obchodníků s obilím, by burzovní spekulace obdobná vídeňské údajně vedla k vytvoření nebezpečného monopolu a zruinování malých pěstitelů. Zmizely by obilní trhy, znemožnila by se konkurence, začaly by kolísat ceny. Přesto tržnice uplatnila své přednostní právo na otevření obilní burzy pro případ, že by místodržitelství trvalo na realizaci. Ochranářský proud zastupoval zakládací výbor tržnice ve složení: statkáři rytíř von Küttner a Maximilián Berger (současně v konkurenčním výboru pro zřízení plodinové burzy !); Judr. Johann Kreisl, lichtenštejnský dvorní rada; guberniální rada Franz Janko, bankéř Josef Dominik Kuchyňka, kupec Antonín Dudek, mlynář a statkář Antonín Novotný a hospodářský rada hraběte Kolowrata Kiehl.

Místodržitelství si mezitím nechalo provést „expertizu“ na tržnici nezávislého projektu obilní burzy od pražského magistrátu, obchodní a živnostenské komory a policejního ředitelství. Posuzování magistrátu vedl zástupce purkmistra tiskař Andreas Haase, osobně zainteresovaný v předsednictvu výboru pro zřízení obilní burzy. Pražští radní podpořili projekt „již jen z důvodu řízeného tržního obchodu“, od burzy se očekávala regulace cen a obchodu.¹¹⁾ Předseda obchodní a živnostenské komory Riedl (týž Riedl, který předsedal přípravnému výboru ke zřízení plodinové burzy) požádal o vyjádření Josefa Bärenreithera, majitele cukrovaru; Davida Bernarda Frankla, obchodníka semen, surovými kartouny a bavlněnou přízí; Viléma Hoffmana, majitele rafinerie skla; bankéře Lämela a vicepresidenta komory Franze Richtera, jinak majitele přádelny bavlny na Smíchově. Komora přivítala s radostí návrh výboru: „Je to času přiměřený ústav a je ve všeobecném zájmu. Čechy jsou zemí velkých statků bez obilního obchodu, chybělo zde větší tržní místo. Malé trhy se k tomu účelu nehodí. Neužívají je ani velkostatkáři ani obchodníci s obilím z ostatních korunních zemí ani ze zahraničí. Přenechávají obchod s obilím početným překupníkům, kteří nemají ani solidnost ani kapitál. Obilní burza by odpomohla tomuto stavu, vytvořily by se na ní vhodné ceny. Zabránilo by se jejich zvyšování a pomohlo by se i zemědělství. Lid by přestal nenávidět obchod s obilím. Doporučují jako

vzor jednoduché stanovy vídeňské plodinové burzy...Obilní burza by existovala samostatně mimo opětovně žádanou ze strany obchodní a živnostenské komory od ministerstva financí peněžní a zbožovou burzu.“¹²⁾

Policejní ředitel Leopold Sacher-Masoch v prvotní zprávě z 28. září 1854 pro místodržitelství o úmyslu zřídit plodinovou burzu poukázal na účelnost, žádoucnost a nutnost takového ústavu v Praze.¹³⁾ Svůj názor poněkud zkorigoval po připomenutí práv tržnice. Doporučil, ve shodě s argumentací přípravného výboru ke zřízení tržnice, dát přednost tomuto akciovému podniku, aniž by se zastavila činnost druhého spolku. Pokud do určité lhůty nebude burza realizována, může velmi žádoucí instituci zřídit konkurenční skupina podnikatelů.¹⁴⁾

Místodržitel rozhodl dle návrhu policejního ředitele. Nepovolil zvláštní plodinovou burzu. Tržnice bezprostředně s realizací nespíchala, ačkoliv ještě před svým otevřením si stěžovala na „nepochopitelnou rivalitu projektované plodinové burzy, když její členové mohou svých záměrů dosáhnout fůzí s tržnicí“.¹⁵⁾ Zabývala se vnitřními problémy - úřady neustále protahovanému schválení změn stanov, zaprotokolováním firmy u obchodního senátu pražského zemského (= krajského) soudu a nezaplacením dalších splátek za akcie zahraniční bankou „Dessauer Creditanstalt“. Veškerou činnost doprovázela nedůvěra policejního ředitele, věštícího při sebemenších potížích „neživotaschopnost“ akciové společnosti. Zda byla policejní nevráživost způsobena pouze osobou vrchního ředitele tržnice, Johanna Petera Jordana, pro jeho radikálně demokratickou minulost, nelze bezpečně doložit. A tak při přemítání, zda se plenární schůze v roce 1856, na které se rozhodlo o změnách stanov, zúčastnilo dostatečně akcionářů, policejní ředitel v dubnu roku 1858 poznamenává: „Spolek tržnice dosud nepodal žádné známky pravé životaschopnosti, rozsah zprostředkovatelské činnosti, kterou dosud tržnice obstarává, dosahuje sotva velikosti obvyklého detailního obchodníka a hotové prostředky, které má tržnice k dispozici, jsou absorbovány režií podniku.“¹⁶⁾

Určitým problémům, jako byla nedostatečná důvěryhodnost nové společnosti a s tím související neproplácení směnek bankami, odpomohlo zaprotokolování firmy v roce 1858 na základě žádostí z 26. ledna a 26. března roku předcházejícího.¹⁷⁾ Přesto se 6. května objevil v listu Tagesbote aus Böhmen článek o nulové hodnotě akcií tržnice, které vlastnil Dessauer Creditanstalt. Doposud bylo splaceno dvacet procent hodnoty. Správní rada prý nechá částku propadnout, protože hrozí likvidace tržnice.¹⁸⁾ Úvěrový ústav opravdu vlastnil tři sta kusů akcií v hodnotě 500 zl., z toho zaplatil v prvních dvou splátkách třicet tisíc zlatých. Ostatní akcionáři vlastnili podíl asi devadesát akcií. Na obzoru se rýsovalo opravdové ohrožení, zvláště v době probíhající finanční krize. Ztráty banky, která skutečně odstoupila od své účasti, byly také značné. Částečně je vy-

rovnal podíl na společném vlastnictví uhelných dolů v Čechách. Akciový podíl banky se však podařilo dále odprodat a došlo dokonce k nové emisi. Tržnice prokázala sice pomalý, ale jistý růst. Pokladní obrat v roce 1858 činil 357 550 zl., v roce 1859 912 090 zl. a v roce 1860 již dosahoval 1 117 756 zl.¹⁹⁾

5. Úsilí pražské obchodní a živnostenské komory o zřízení burzy pro zboží a cenné papíry a jednání s tržnicí o plodinovou burzu

V říjnu roku 1859 konečně kapitulovalo vídeňské ministerstvo financí před opakovanými atakami pražské obchodní a živnostenské komory. Projevilo ochotu učinit potřebné kroky ke zřízení peněžní burzy a burzy pro zboží v Praze, pokud obchodní a živnostenská komora nebo magistrát převezme náklady.²⁰⁾ Pražská městská obec sice nevyhověla žádosti komory o bezplatné přenechání vhodné místnosti pro burzu, ale komora přesto uvažovala o ústavu, jenž by se uživil jen z příspěvků za vstup. Při ročních nákladech na režii 3 000 zl. navrhoval výbor komory, vytvořený ke zřízení peněžní burzy, vstupné dvacet a deset zlatých a propojení s obilní burzou stejně jako v Drážďanech, Lipsku, Vratislavi, Vídní.²¹⁾ Oficiální žádost komory na české místodržitelství vyvolala obdobnou situaci jako v roce 1854. Tržnice začala hájit svou dosud nevyužitou koncesi. Nyní však byla okolnostmi donucena plodinovou burzu otevřít a dokonce jednat s komorou o budoucím spojení s peněžní a zbožní burzou. Obchodní a živnostenská komora v Praze příliš dlouho čekala na náznak ochoty vídeňských ministerstev a nehodlala ztratit šanci. Že se nepodařilo udržet ani obilní burzu, způsobil celkový hospodářský pokles.

Rozplynuly se i dávné sny o peněžní burze, jejichž prosazování započal baron Lämel a které pokračovaly od roku 1851 opakovanými pokusy a urgencemi. Žádosti motivovala potřeba oživení obchodu a snaha zhodnotit kurs obligací vyvazovacího fondu tak, aby se uplatnily i na zahraničních trzích. Po uzavření obchodní smlouvy s Pruskem se naskytla příležitost dalších obchodních kontaktů se státy Celního spolku. Burza měla sloužit rozšířené poptávce po cizích měnách. Odmítnutí povolení zdůvodnilo ministerstvo financí v prosinci roku 1853 přípravou burzovního zákona. Zároveň upozornilo, že stát nepřevzme žádné finanční závazky. Obchodní a živnostenská komora v Praze se přesto nevzdala. Na návrh barona Lämela z prosince roku 1854 ujistila tentokrát ministerstvo obchodu, že stát nezaplatí vůbec nic na provoz burzy. Vedle již uvedených důvodů přidala další argumenty. Pro zákonem povolené soukromé podnikání ve stavbě železnic se kapitál nejlépe získá na burze a také by získaly na ceně papíry tzv. národní půjčky.²²⁾ Navrhovalo se po vzoru milánské burzy organizační spojení s obchodní komorou a převzetí tamního burzovního řádu. Další urgence komory z následujícího roku 1855 vedla na ministra financí K. L. von Brucka. Byla opět odmrštěna poukazem na pokračující práce ministerstev

spravedlnosti a obchodu na zákonech o burzách. Další výzva se objevila ve výroční zprávě o činnosti obchodní a živnostenské komory v Praze za léta 1854-1858.²³⁾ V roce 1859 pak přišel již zmíněný kladný impuls k nastartování přípravných jednání, v nichž se načas propojily dva dosud samostatné směry úsilí o zřízení burzy.

Chronologie vzájemného soupeření i společného postupu byla následující. Povolení ministerstva financí oznámilo české místodržitelství komoře 8. října 1859. Komoře marně žádá 17. listopadu pražský magistrát o pomoc, 3. a 20. února 1860 se projednává záležitost spojení obou typů burz v komorním výboru ke zřízení peněžní burzy v Praze. Věc pomalu proniká na veřejnost a 23. února se koná plenární schůze akcionářů české tržnice. Zástupce prezidenta tržnice dr. Ehrenfeld a vrchní ředitel V. Schmitzer jsou zmocněni požádat místodržitele o úřední ochranu koncese udělené ke zřízení obilní nebo plodinové burzy proti úsilí komory zříditi v Praze oddělenou (!) obilní burzu. Pouze obchodní poměry uplynulých let s „pošmournými konjunkturami“ údajně způsobily nevyužití možnosti dané přímo stanovami. Tržnice se náhle cítila posílena reorganizací (tj. potvrzenou změnou stanov navrženou již v roce 1856), očekávaným přílivem akcionářů a oživením obchodu vyvolaným novým živnostenským zákonodárstvím. Funkcionáři urychleně vyhledali vhodné prostory v domě manželů Chaloupeckých čp. 793 na Václavském náměstí.²⁴⁾ Komoře odeslala žádost o povolení spojit plodinovou burzu s projektovanou burzou pro zboží a cenné papíry 8. března 1860.²⁵⁾ Místodržitel doporučil 24. dubna propojit oba ústavy, tak aby se vyhovělo oběma stranám okamžitě. Domluvu už nechal na zájemcích. Na sondáž komory odpověděla tržnice 13. června, že o případném jednání musí rozhodnout plenární zasedání. Ředitelství ochotně souhlasilo hned, členská základna tržnice až ke konci června. Ke schůzkám ze strany tržnice byli delegováni Judr. L. A. Ehrenfeld, Vincenc Schmitzer a náhradníci Mudr. J. B. Čarda a A. Ferd. Müller. 14. července se rozšířili zástupci tržnice o F. A. Müllera a Antonína Dudka. Na společných poradách 23. července uzavřely dosud dvě zúčastněné strany protokol o zřízení peněžní, zbožní a plodinové burzy v Praze. Tržnici zastupovali již jmenovaní čtyři řádní zástupci, komoru prezident Andreas Haase a členové J. W. Bayer, Friedrich Zdekauer, J. M. Schary a Gustav Fischel. V jednotlivých bodech se partneři zavazovali chápat spojenou burzu jako veřejný, samostatný, neziskový ústav, jehož každá část se bude spravovat zvláštními řády, které vypracuje Judr. Ehrenfeld. Stanovy připraví a vhodné místnosti vyhledá až rozšířený výbor.

24. července obchodní a živnostenská komora přizvala na základě uzavřeného protokolu k jednání předsednictvo spojených pražských obchodníků. Obchodní gremium vyslalo Hieronima Alberta, Karla Eduarda Brosche; Eduarda Pleschnera, šlechtice z Eichstettu a C. B. Schimka. 4. října, 7. listopadu a 10.

prosince roku 1860 se opět konaly porady, tentokrát již v zesílené sestavě. Tržnice nejprve nabídla místnosti v prvním patře objektu čp. 894 za roční nájem 2 000 zl., v dalším jednání pak v domě čp. 780 u Doušů na Václavském náměstí (později zde zřídila svou samostatnou obilní burzu). Komora požádala 8. listopadu svého člena barona Lämela, nyní pobývajícího ve Vídni z titulu členství ve správní radě vídeňského Creditanstaltu, o pronájem bývalého Auerspergského domu.

Na společných jednáních bylo rozhodnuto, že stanovy vypracuje užší výbor ve složení Zdekauer, Pleschner, Ehrenfeld a Dudek. Jako základ se použil zákon z 26. února 1860 a řád vídeňské burzy. Návrh obsahoval devadesát jeden paragraf. Všechna tři tělesa si vyhradila právo ratifikace, tržnice navíc i možnost otevření vlastní plodinové burzy, pokud by spojená burza nevstoupila v život. Návrh stanov rozeslal tajemník komory Fritsch 19. dubna 1861, ale teprve 23. září 1862 ředitelství tržnice jej vrátilo komoře k dalšímu užití s poznámkou, že akcionáři návrh viděli na plenární schůzi 11. července 1861 a předali ho zpět výboru. Výbor jej postoupil 31. srpna 1862 zpět ředitelství s nepodstatnými připomínkami.²⁶⁾

6. Obilní burza při české tržnici

Ředitelství tržnice použilo své oprávnění a 13. května 1861 požádalo samostatně o povolení otevřít obilní burzu a o potvrzení návrhu burzovního řádu z 1. května 1861. Paragrafované znění v české i německé verzi obsahovalo základní ustanovení, doplňující stanovy tržnice.²⁷⁾ Místodržitelství rozeslalo podání tržnice k připomínkovému řízení na policejní ředitelství a obchodní a živnostenskou komoru v Praze. Policejní ředitelství nemělo žádné námítky, pouze podotklo, že by se věc měla předložit k posouzení vládě. Komora ocenila užitečnost návrhu, shrnula dosavadní společná jednání a doporučila potvrdit stanovy do doby vzniku spojené burzy, s podmínkou, že počet členů výboru se rozšíří o tři náhradníky pro případ rozhodčího soudu a tvorba cen se ponechá pouze sensálům. Místodržitel akceptoval připomínky a obrátil se s urgentním přípisem z 11. července 1861 na státní ministerstvo. Téhož dne (a dále 12. a 18. července) se sešli akcionáři pražské tržnice na mimořádném shromáždění. Jednali o otevření plodinové burzy, o volbě burzovního výboru, o spojení plodinové burzy s uvažovanou peněžní a zbožní burzou. Bylo rozhodnuto otevřít obilní ústav v adaptovaných místnostech domu u Doušů hned, jak získají potvrzení stanov. Počet členů vedoucího výboru zvýšili na patnáct. Ve volbách získali důvěru kupci Emanuel Broudre, Herrmann Feldmann, Alexander Fischel, Alois Fischel, Gustav Fischel, F.A.Gröschel, Leopold Löbl, Sebastian Lochner, A. F.

Müller (současně člen výboru tržnice), Karl von Portheim, F. Schier (současně ředitel tržnice), Vincenc Schmitzer, správce parního mlýna Ignác Korda, Judr. L. Ehrenfeld (současně vicepresident tržnice), továrník a majitel statku Gustav Hoffmann. Se spojením burz se v principu souhlasilo. Návrh stanov spojené burzy byl předán k přezkoumání do příštího plenárního shromáždění provizornímu vedoucímu výboru plodinové burzy.

Koncem srpna poprosila tržnice místodržitelství o urychlení povolovacího postupu, protože již platila nájem z vytypovaných místností a blížilo se září, důležitý měsíc v obchodu s obilím. Přes naléhavé telegramy místodržitele na státní ministerstvo a ministerstvo financí povolení přišlo až 21. října 1861. Povolení vydalo ministerstvo obchodu na jeden rok.²⁸⁾ Stanovy opravené na základě ministerských připomínek potvrdilo místodržitelství 2. listopadu a stanovilo datum otevření obilní burzy na nejbližší týdenní trh tj. 5. listopadu. Urychleně se vybíral dozírající burzovní komisař. Původně navrhovalo policejní ředitelství známého Františka Dederu. Po konzultaci s vídeňským místodržitelstvím byl jmenován vrchní policejní komisař Adam Forster.²⁹⁾ Místodržitelstvím oběžníkem z 11. listopadu 1861 byla informována obecní představenstva o otevření obilní burzy, mezitím posunutém na 16. listopadu.

Po zahájení činnosti, v průběhu prosince a ledna roku 1862, svedla obilní burza papírovou bitvu s místodržitelstvím o sensály. Pražští makléři protestovali proti speciálním burzovním zprostředkovatelům, protože přicházeli o poplatky. Tržnice se naopak bránila nekompetentností jediných sedmi zbožních sensálů v Praze. Díky těmto sporům se dochovaly pokyny o poplatcích se seznamem prodávaných plodin. V krátkém období existence obilní burzy se zde obchodovalo s pšenicí, žitem, ječmenem, ovsem, kukuřicí, vikou, pohankou, hrachem, čočkou, fazolemi, mlýnskými výrobky, bramborami, žitnými a pšeničnými otrubami, senem, slámou, chmelem, bílým a červeným jetelovým semenem, semenem řepky a lnu, řepkovým a lněným olejem, pokrutinami z řepky, bramborovým a pšeničným škrobem, bramborovým a melasovým lihem, ovčí vlnou, cukrem, melasou, švestkami a jiným ovocem a bramborovým sirupem.

Od 8. března 1862 nebyl na pražské burze zaprotokolován žádný obchod. Kupci, prodávající i sensálové ji přestali navštěvovat. Vrátili se zpět na týdenní trhy zemědělských produktů na Václavském náměstí.³⁰⁾ 20. ledna roku 1863 se burzovní výbor sešel naposledy. Právě konané plenární schůzi akcionářů tržnice vrátil zpět pověření a písemnosti předal do úschovy tržnice.³¹⁾ Damoklův meč zániku se začal vznášet i nad samotnou akciovou společností české tržnice. Na zmíněné plenární schůzi seznámil přítomné dvacet čtyři akcionáře vrchní ředitel Čarda s výroční zprávou o činnosti. Tržnice při nízké účasti a nedostatečném fondu nemohla konkurovat větším prodejním společností. Správní

rada, aby uchránila akcionáře před většími ztrátami, navrhla dva způsoby řešení. Bud zdvojnásobit či ztrojnásobit mimořádnými prostředky fond nebo rozpustit společnost. Po velké diskusi bylo rozhodnutí odloženo na mimořádnou schůzi za osm týdnů, na níž se mělo uvažovat mj. i o možnosti napojení na zakládanou eskomptní banku. Ztráta fondu společnosti v důsledku nepříznivých poměrů a velké režie obnášela již třicet procent. O tom, jaká opatření byla v následujících měsících přijata, informování nejsme. Jisté je, že pokladní obrat v roce 1861 činil 742 418 zl., v roce 1862 963 931 zl., v roce 1863 758 532 zl., v roce 1864 již 1 223 395 zl., v roce 1865 1 322 625 zl., v roce 1866 1 090 993 zl. a v roce 1867 1 485 539 zl. Čistý zisk za rok 1864 dosáhl 6 998 zl. Rozpuštění společnosti avizované policejním ředitelem na místodržitelství a tím až na státní ministerstvo se prozatím nekonalo. Dokonce v konceptu odpovědi českého místodržitelství na přípis generálního velitelství 1. pěšího armádního sboru, zda v Čechách existuje úředně autorizovaná plodinová burza k nákupu potravin pro vojsko, musela být škrtnuta původní negativní zpráva o zániku spolku v roce 1863 a nahrazena (31. srpna 1864) poukazem na tržnici. Policejní ředitelství totiž 24. srpna 1864 ohlásilo na kontrolní dotaz místodržitelství zlepšení poměrů v české tržnici ve správním roce 1863/1864.³²⁾

7. Nová jednání o zřízení burzy pro zboží a cenné papíry v Praze

Léta 1862 - 1864 probíhala všeobecně ve znamení útlumu obchodu. Dokonce i dosud velmi aktivní výbor pražské obchodní a živnostenské komory se na svém zasedání 29. prosince 1862 rozhodl odložit jednání s tržnicí o spojené burze na příznivější dobu. Na tomto stanovisku setrval také v říjnu následujícího roku. Poslanec Leopold von Lämel podal na českém zemském sněmu návrh žádosti vídeňskému ministerstvu financí a ministerstvu obchodu o zřízení fondové a směnečné burzy v Praze. Výkonný orgán sněmu, zemský výbor, si byl vědom určité rozpracovanosti jednání o burzu. Ušetřil si tedy práci s odůvodňováním pro ministerstva a postoupil návrh dle sněmovního usnesení z 18. dubna roku 1863 českému místodržitelství. Místodržitelství vyzvalo komoru koncem srpna k pokračování v jednání o zřízení burzy a jeho urychlenému ukončení. O postoji komory již víme - většina dvanácti členů výboru proti sedmi nesouhlasícím prosadila vyčkat s uskutečněním projektu na lepší hospodářské poměry.³³⁾ Z letargie nevytrhla komoru ani zpráva městské vídeňské rady o vytvoření centrální tržnice ve Vídni.³⁴⁾ Iniciativy se chopila v dubnu roku 1868 skupina pražských obchodníků a živnostníků v čele s Aloisem Olivou. Členem zakládacího výboru se stal i Richard rytíř von Dotzauer, místopředseda pražské komory, jeden z hlavních nespokojenců s vyčkávacím postojem komorního výboru v říjnu roku 1863. Na podání z 18. května 1868 reagovalo ministerstvo obchodu

12. prosince 1868 povolením zřídit zbožní a peněžní burzu v Praze. Rámcové povolení bylo vydáno po dohodě s ministerstvem financí k oživení a regulaci obchodu. Předložené stanovy z dubna 1868 označilo ministerstvo za chybné. Protože se však připravovalo ve Vídni sjednocení burzovního zákonodárství, nabídlo ministerstvo zakládacímu výboru, aby pro pražskou burzu přizpůsobil stanovy Lvovské burzy, které se podle císařského rozhodnutí z 24. září roku 1866 zcela shodují s dosud platným zákonem o zbožní burze z 26. února 1860 (RGBI č. 58). České místodržitelství se ihned (6. ledna 1869) obrátilo na Maximiliána Dormitzera, předsedu obchodní a živnostenské komory v Praze, aby se komora vyjádřila ke stanovám v případě naléhavosti zřídit burzu. Pokud by vznik burzy nespěchal, uvažovalo místodržitelství počkat na nový zákon. Také zakládací výbor burzy požádal 20. dubna roku 1868 pražskou komoru o pomoc.

Příprava zákona o burzách a přísežných makléřích se právě nacházela ve stadiu připomínkového řízení. Účelem nové normy bylo sjednotit různorodé předpisy. Ve Vídni platil starý patent pro peněžní burzu z 1. srpna roku 1771 a sensálské nařízení z 8. srpna 1842, v Terstu revidovaný burzovní řád vztahující se i na sensály z roku 1809, v Praze, Brně a Opavě sensálské předpisy ze 7. května a 16. dubna 1819. Rozvoj obchodu ve Vídni vyvolal v život preciznější úpravu a přísný dohled na obchod v patentu pro vídeňskou peněžní burzu z 11. července roku 1854 (RGBI č. 206). Mimo Vídeň žádné peněžní burzy neexistovaly a také motivy vzniku podobných institucí se lišily, proto 26. února roku 1860 byl vydán dosti odlišný zákon o zbožních burzách a sensálech (RGBI č. 58). Právě v bodech o burzovních makléřích (sensálech) se velmi vzdaloval od bodů zákona o vídeňské peněžní burze. Navíc bylo nutné vše uvést do souladu s obecnými ustanoveními obchodního zákoníku o makléřích.

Návrh nového zákona rozeslalo ministerstvo obchodu v únoru 1869 k posouzení živnostenským komorám v zemích monarchie. V Čechách byly úprava přivítána, protože uvolňovala zřizování burz a zaručovala dalekosáhlou autonomii v organizaci a působnosti burzovních orgánů. Na proklamovanou samostatnost ve vedení burzy se odvolával i zakládací výbor peněžní a zbožní burzy v Praze ve svém přípisu na pražskou obchodní a živnostenskou komoru. Projednávala jej 13. května 1869 obchodní sekce vedená místopředsedou Dotzauerem. Dotzauer byl samozřejmě o celé záležitosti podrobně informován z titulu svého členství v zakládacím výboru. Komorní výbor se ho ostatně již 23. ledna, po obdržení informace od místodržitelství o povolení burzy, dotázal, zda zakládací výbor počká, až vstoupí v platnost nový burzovní zákon nebo burzu vytvoří podle modalit uvedených v ministerském výnosu.

Následovalo několik měsíců čekání na projednávání zákona v říšské radě. Říšská rada, zmítaná spory o státoprávní uspořádání monarchie, byla však mezitím uzavřena, aniž návrh zákona viděla. Také pražská obchodní a živnostenská komora prohlásila až 4. prosince 1869, že bere přípis zakládacího výboru burzy z dubna téhož roku na vědomí a že zákon o burze je stále v říšské radě. Zároveň se dotázala na ministerstvu obchodu, kdy bude zákon projednáván.

Zakládací výbor burzy proto 24. dubna 1870 obnovil svou žádost o zřízení burzy. Odmítl jako nevhodný lvovský statut a předložil stanovy opravené podle očekávaného zákona. Po menších peripetiích se schválením opravených stanov, v nichž se místodržitelství chtělo zbavit delegované schvalovací pravomoci, zmocnilo ministerstvo obchodu v souhlase s ministerstvem financí 29. března roku 1871 české místodržitelství k potvrzení stanov Pražské burzy pro zboží a cenné papíry. Na plenárním zasedání zakladatelů pražské burzy 19. března byli zvoleni členové burzovního výboru a 17. dubna roku 1871 byla burza konečně otevřena.³⁵⁾

8. Zánik české tržnice výrobků a plodin

Jedna instituce obchodního světa začínala, druhá končila svou činnost. Česká tržnice výrobků a plodin v Praze přes optimistické předpovědi z poloviny roku 1864 nestačila v konkurenci překotně vznikajících akciových bank zakladatelské horečky na konci šedesátých let. V honbě za vyšším ziskem se snažila rozšířit působnost do úvěrové oblasti. V argumentaci právního zástupce Brdičky byla označena za nejstarší úvěrový ústav v Čechách věnující se zemědělství. V listopadu roku 1868 získala s povolením změny stanov (na pět měsíců revokovaným ministerstvem vnitra - až do dubna 1869) oprávnění přijímat obnosy proti úročitelným pokladním poukázkám až do dvojnásobné hodnoty zaplaceného akciového kapitálu a vůbec bylo zrušeno omezení obchodovat s penězi, státními papíry, akciemi a směnkami. Tržnice se hodlala vyrovnat svým konkurentům - Böhmische Escomptebank, pražským filiálkám Creditanstaltu a Nationalbank, Priv. österreichische Pfandleihgesellschaft in Prag a speciální bance pro zemědělský úvěr - nejvyšším rozhodnutím z 11. července 1867 schválené Landwirtschaftliche Creditbank für Böhmen. Navýšení operativního movitého majetku rychlou finanční akcí - vydáváním pokladních poukázek nezastavilo úpadek. Na plenární schůzi akcionářů 20. ledna 1869 vykazovala ještě čistý zisk 13 551 zl. 6. prosince roku 1870 požádala tržnice krajský obchodní soud v Praze o otevření konkursu pro nepříznivé poměry. Vrchní ředitel Čarda a ředitelé Hocker a Renn předložili 12. prosince obchodnímu soudu bilanci majetku konkursní podstaty. Aktivní jmění představovalo částku 328 279 zl.

Rozhodnutí obchodního soudu z 6. prosince roku 1870 čj. 77 228 o vyhlášení konkursu bylo publikováno v novinách a „neznámí majitelé kasovních listů tímto se vyzývali k podání přihlášky ke konkursnímu řízení“. Proti akciové společnosti zavedl zemský trestní soud vyšetřování postupu v konkursu, zastavené 27. května 1871. Mezi největší věřitele patřili hrabě Pachta a právní zástupce společnosti dr. Pazourek (cca 20 000 zl.), Všeobecná česká banka, Česká eskomptní banka, První česká vzájemná pojišťovací banka, filiálka Národní banky v Praze, firma Jan Bláha a syn v Platněřské ulici v Praze, První pojišťovací ústav v Praze, majitel skláren v Sázavě Jan Kavalier a další. Konkursní řízení bylo ukončeno obchodním soudem 31. prosince roku 1878 a 2. dubna roku 1885³⁶⁾ byla zrušena firma proškrtnutím vkladu v obchodním rejstříku.

Nedostatečná likvidita, osudná pro pražského průkopníka v obchodu se zemědělskými produkty i průmyslovými výrobky postihla i jejího šťastnějšího pokračovatele, burzu, hned ve dnech prvního výročí trvání. První velký burzovní pokles byl marným varováním před krachem roku 1873 a následnou depresí. Ani pražská burza pro zboží a cenné papíry nevykročila do klidného období prosperity.

II. ZAKLADATELÉ A ÚČASTNÍCI

V zakládacích výborech, fungujících reprezentativních a výkonných orgánech i v celých spolcích provozujících obchody podobné burzovním se sešla pestrá a zajímavá směsice lidí. Ne u všech osob se dnes zjistí životní osudy, ba často neznáme ani jejich základní společenské postavení. Přesto se pokusíme sledovat v následujících partiích sociální strukturu akcionářů a funkcionářů pražské tržnice, plodinové burzy a výboru burzy pro zboží a cenné papíry. Pokud to dovolila biografická lexika, adresáře, místopisná literatura, seznamy členů pražské obchodní a živnostenské komory, odborná historiografická literatura i některé archivní prameny, nabízí se i prosopografie reprezentantů jednotlivých sociálních skupin, případně odkazy na různá příbuzenská a zájmová propojení.³⁷⁾

Primárním kritériem členění členské základny se stal majetek, vzdělání a tomu odpovídající druh zaměstnání a společenský status. Podle tohoto hlediska lze postihnout několik velkých sociálních seskupení, samozřejmě ještě dále hierarchizovatelných: velkostatkářskou aristokracii, drobnou šlechtu (pozemkovou i úřednickou), duchovenstvo, statkáře neurozeného původu, svobodná povolání (advokáti, lékaři, novináři), úředníky, bankéře (spolu s řediteli finančních a pojišťovacích ústavů), továrníky a podnikatele, obchodníky, živnostníky a ře-

meslníky. Zvláštní jednotku tvoří zahraniční podnikatelé a firmy, většinou těžko identifikovatelní. Značné procento představují osoby blíže neurčené domácího původu. Procentuální podíl jednotlivých společenských skupin a rozložení vlastnictví akcií znázorňují přiložené kruhové grafy. Stejný systém dělení zachovávají tabulkovou formou vypracované seznamy členů a funkcionářů, kde je blíže specifikován majetek, zaměstnání a funkce ve sledovaném ústavu i veřejné působení.

V roce 1854 pojalo šedesát členů spolku k založení tržnice výrobků a plodin zemských úmysl opatřit si celkem devadesát devět akcií po 500 zl.³⁸⁾ Šest aristokratů (tj 10 %) slíbilo upsat patnáct akcií (tj. 15,14 %). Žádný z nich nevykonával v tomto počátečním období nějakou funkci v přípravných orgánech. V době otevření tržnice v roce 1856 se počet akcionářů snížil na padesát pět, také počet akcií klesl na sedmdesát sedm. Pět velkostatkářských aristokratů (8,92 %) hodlalo zakoupit jedenáct akcií (14,28 %).³⁹⁾ Do roku 1862 se členská základna rozšířila na sto dvacet dva osob. Vlastnily celkem 633 akcií, jejichž nominální hodnota klesla na 300 zl.⁴⁰⁾ Zastoupení velkostatku vzrostlo na dvanáct osob, v procentuálním vyjádření však o žádnou výraznou změnu nešlo (9,83 %). To však neplatí o rozložení majetku - vysoká šlechta zakoupila 119 akcií tj. 18,79 % z celkového množství. Jediný příslušník domácí aristokracie, který se kdy angažoval v burzovních orgánech, byl hrabě František Antonín von Boos-Waldeck, komorní pán pruského krále i císaře Františka Josefa, majitel statků. V roce 1862 byl zvolen členem výboru pražské tržnice a v roce 1864 zasednul v jejím ředitelství.

Skupinu, pracovně nazvanou drobná šlechta, tvoří dvě rozdílné sociální složky - drobná pozemková a úřednická šlechta. Majetkové zázemí, sociální a hodnotová orientace obou se značně odlišovala. Ke spojení došlo pouze z důvodů praktických - u řady jmen s přídomkem neznáme sociální postavení nositele. Procentuální zastoupení drobné šlechty v roce 1854 a 1856 přibližně stejné (10 a 10,71 % tj. 6 osob) pokleslo v roce 1862 na pouhých 3,27 % (4 osoby). Poměrná část vlastnictví akcií se snižovala rovnoměrněji z 14,41 % (14 akcií) v roce 1854 na 7,79 % (6 akcií) v roce 1856 a 6,58 % (36 akcií po 300 zl.) v roce 1862. Jako reprezentanta úřednické šlechty lze uvést guberniálního sekretáře Panusche von Kreutzenfeld, akcionáře z roku 1854 (1 akcie po 500 zl.) a slečnu A. Panusch von Kreutzenfeld, akcionářku v roce 1862 (3 akcie po 300 zl.), jejichž blízký příbuzenský vztah lze předpokládat. Ve vedení tržnice se však realizovala drobná pozemková šlechta. Komisní rada rytíř von Küttner, majitel pěti akcií a statku, se stal členem zakládacího výboru tržnice v roce 1854. Paní von Küttner uvažovala zakoupit v témže roce také pět akcií. V následujících letech se však mezi skutečnými akcionáři již nevyskytují.

Majitel statku Střížkov u Benešova, baron Karel Drahotín Marie Villani de Castello Pillonico (1818-1883), nepatřil k nejmajetnějším podílníkům. V roce 1854 přislíbil zakoupit jednu akcii po 500 zl., což snad učinil, neboť v roce 1856 ještě figuruje mezi akcionáři, aby pak v šedesátých letech zmizel na politické scéně nejprve jako benešovský purkmistr a poté ve funkci poslance českého zemského sněmu. Potomek italského rodu, který získal inkolát v Čechách v roce 1642, patřil mezi známé představitele stavovské opozice na zemském sněmu v Čechách před rokem 1848. V roce 1848 velel ozbrojenému sboru Svornost, za což byl pak tři měsíce vězněn. Vojenské zkušenosti získal na vojenské akademii ve Vídni. Jako poručík působil do roku 1846 v Haliči. V době povstání odmítl bojovat a vystoupil z armády. V roce 1845 se oženil s Matyldou Herzovou, dcerou majitele prvního cukrovaru v Čechách a vnučkou bankéře Lämella. Příbuzenské svazky ho snad zavedly do výboru tržnice v roce 1856 a 1857. Jako člen správní rady Erste allgemeine böhmische Versicherungsbank in Prag spoluzodpovídal za bankrot této instituce v roce 1877. Byl obžalován a tato skutečnost u něj vyvolala vážnou duševní chorobu.

Podobnou politickou minulost měl zástupce prezidenta tržnice z roku 1864 rytíř Jan z Neuberku. V roce 1848 zahajoval Slovanský sjezd za nemocného předsedu hraběte Thuna. Mezi akcionáři tržnice se objevuje až v roce 1862 (20 akcií po 300 zl.).

Duchovenstvo se v hospodářském podniku tohoto druhu vyskytuje jen vyjimečně. Mimo kardinála pražského arcibiskupa knížete Frantička Schwarzenberka, jenž je však zařazen do skupiny aristokratů a jeho podíl je velmi mizivý (jedna akcie v roce 1854 a 1856 a tři akcie v roce 1862), zde figuruje jen opat strahovského kláštera premonstrátů Hieronimus Zeidler, univerzitní rektor, člen mnoha dobročinných spolků a pilný sběratel obrazů pro klášterní obrazárnu.

Procentuální zastoupení nešlechtických statkářů (započítávají se i nájemci statků a vyšší hospodářští úředníci na panstvích šlechty) se snížilo z 16,66 % (10 osob) v roce 1854 na 8,92 % (5 osob) v roce 1856 a na 4,91 % (6 osob) v roce 1862. Ve vlastnictví akcií je pokles vyjádřen poměrem 16,16 % (16 akcií) - 12,7 % (10 akcií) - 9,95 % (63 akcií po 300 zl.). V roce 1854 vstoupili do výboru k založení pražské tržnice Maximilián Berger, majitel panství sv. Jan pod Skalou; Vincenc Holý, statkář v Modleticích na Říčansku a hospodářský rada hraběte J. Kolowrata-Krakovského Kiehl. Berger, bydlící v Praze na Václavském náměstí, patřil mimo to k iniciátorům neuskutečněné, na tržnici nezávislé plodinové burzy (též v roce 1854). Později se realizoval v řadě funkcí v tržnici, ze všeho jmenujme post prezidenta. Nevyhýbal se ani politickému životu. Poslanec říšského sněmu z roku 1848 se v dalších letech objevil v českém zemském sněmu, mezi pražskými radními či ve Sboru pro zbudování Národní-

ho divadla v Praze, kde byl zvolen místopředsedou. V hospodářské sféře působil jako přisedící české vzájemné požární pojišťovny. Vincenc Holý pracoval ve výboru tržnice do začátku šedesátých let. Major pražských ostrostřelců žil také v Praze, ve vlastním domě na Karlově náměstí. Rada Kiehl se mihnul v dění tržnice pouze v prapočátcích, není uvede mezi členy spolku ani v roce 1854 ani 1856. Do statkářské skupiny patří i akcionářka Ludmila Küsel, dcera Karla Ferdinandiho, ekonoma a statkáře, jenž se podílel na činnosti přípravného výboru plodinové burzy mimo tržnici v roce 1854.

František Horský, rytíř z Horskysfeldu (1801-1877), prezident tržnice v letech 1862-1864, začínal jako hospodářský úředník na panstvích vysoké šlechty. Syn lobkovického hormistra z Bíliny studoval na hospodářském ústavu v Českém Krumlově a působil pak na schwarzenberských panstvích. Patřil k neúnavným zlepšovatelům a propagátorům nových postupů v zemědělství. Podnítil založení zemědělských škol v Rabyni /o. Benešov/ a v Libverdě. Na první z nich působil v úloze ředitele. V roce 1862 zakoupil panství Kolín a stal se spolu s knížetem Josefem Lobkovicem majitelem cukrovaru v Dolních Beřkovicích. Po politické stránce patřil spíše k loyálním občanům státu.⁴¹⁾

Účast osob provozujících svobodná povolání kolísala od 3,33 % osob i akcií v roce 1854 na 10,71 % osob a 9,09 % akcií v roce 1856. V roce 1862 4 osoby (3,27 %) disponovaly 40 akciemi po 300 zl. (6,31 %). Z této společenské vrstvy se rekrutovala velká část vedoucích činitelů tržnice. Převážně šlo o právníky, ale od roku 1861 vedl tržnici jako vrchní ředitel dokonce lékař. MUDr. Johann Baptist Čarda byl zvolen do výboru již v roce 1856. Absolvent pražské lékařské fakulty, divadelní lékař, lékař Týnského spolku lásky k bližnímu byl poměrně zámožný. V jeho vlastnictví se nacházel dům v Bartolomějské ulici v Praze.

K méně movitým funkcionářům, náchylným k neseriozním způsobům zmnožení vlastních financí, patřil JUDr. Johann Peter Jordan (1818-1891). Lužickosrbský spisovatel panslavistického smýšlení vydával před rokem 1848 Slawische Jahrbücher v Lipsku a působil zde jako profesor slovanské literatury. V roce 1847 prodal zadlužený dům a přesídlil do Prahy, kde se živil v nakladatelství Friedricha Kretschmara překlady ze slovanských jazyků.⁴²⁾ Od května 1848 do konce roku 1849 redigoval Slawische Centralblätter, poté na čtyři měsíce převzal Prager Gemeinde Blatt. Pro organizaci Slovanského sjezdu (byl členem pražské Slovanské lípy) přišel o profesuru v Lipsku. Vystaly opět existenční starosti. Policejní konfidenti hlásili již při sledování na počátku roku 1848, že je pronásledován věřiteli. V roce 1850 se mu podařilo získat rakouské státní občanství a povolení vydávat apolitický týdeník Jahrbücher für Literatur und Kunst. Hlavním zdrojem obživy se mu však stalo hospodářské podnikání. Politická minulost a labilní majetkové poměry vyvolávaly nedůvěru vůči jeho osobě. První

aféra vypukla v roce 1853. Ministr vnitra Alexander Bach zjistil, že jakýsi Haumann se neoprávněně prokazuje jeho podporou v obrovském kolonizačním podniku v Uhrách a snaží si tak zajistit finanční účast jisté firmy v Karlsruhe. Jeho společníkem nebyl nikdo jiný než Jordan, jenž se označoval za zmocněnce prodeje velkých komplexů statků v Rakousku. Friedrich Teodor Karl Patientia Haumann, 44 let, narozený v Darmstadtu, pobýval v Praze od roku 1843. Pracoval ve stejném oboru jako Jordan. Začínal jako obchodní příručí u bratří Haasů, pak na rok přešel do Maklotova knihkupectví ve Stuttgartu, aby v roce 1847 nastoupil jako účetní do dalšího pražského knihkupectví. V roce 1850 ho jako agenta zaměstnalo ředitelství literárně uměleckého oddělení rakouského Lloydu. S Jordanem spřádali dalekosáhlé plány - při policejní prohlídce ve venkovském bytě dr. Jordana na vinici Perucka v Nuslích u Prahy se našly návrhy a čistopisy žádostí na ministerstvo obchodu o udělení koncese na užití kapitálu 40 milionů zlatých ke stavbě železnic, průmyslových podniků ke zpracování surovin, k nákupu větších komplexů statků a k získání zahraničních kolonistů. Přitom veškerý kapitál, který mohli složit, obnášel 14 000 zl. ve státních obligacích a 1 000 zl. hotovosti, podíl na uhelném dolu v Zákolanech a propůjčky důlních měř u Račic mezi Mostem a Duchcovem. Pomoc údajně ústně přislíbil baron von Lämel. Do železničního podnikání se chtěli zapojit Angličan Werning a francouzský inženýr Kantorowicz. Součástí projektu bylo získat velká hnědouhelná ložiska u uvažované železnice z Teplic do Karlových Varů a zabezpečit surovinou továrnu na stolní sklo v Košťanech u Teplic s belgickými dělníky a výrobu kamence a kyseliny sírové.⁴³⁾ Chtěli zakoupit statky v Uhrách asi v hodnotě 4 milionů zl. a usadit zde valonské rolníky a jiné zemědělské kolonisty a řemeslníky z Hesenska, Nasavska a Badenska. Vystěhovalci z Německa do Ameriky se měli obrátit do Uher a pánové fungovali coby zprostředkovatelé (své skromné prostředky nabízeli jako záruku). V době vyšetřování se podařilo na jejich doporučení prodat pouze panství Hořovice hesenskému kurfiřtovi.⁴⁴⁾ Ministr vnitra tedy nařídil, aby policie se omezila na pouhý dohled. Velkolepý obchod se asi ani později neuskutečnil a Jordan se musel postarat o budoucnost svých pěti dětí jiným způsobem.

V roce 1854 spoluzakládá pražskou tržnici, v roce 1856 je zvolen do výboru a v roce 1857 postupuje na místo vrchního ředitele. Vzápětí se začínají objevovat stížnosti na jeho svévolné a nepořádné hospodaření. Jordan porušoval stanovy, jednal často na vlastní pěst a ve prospěch své kapsy - např. ve velkém vývozu obilí do Saska. Prostředky tržnice půjčoval nedůvěryhodným osobám. Pochybné obchody v očích ostatních členů vedení uzavíral s majitelem strojírný Teofilem Weissem, strojníkem Jakubem Pintem⁴⁵⁾, nájemcem lázeňského domu Ichmannem, obchodním agentem Felsenfestem a jistým Hirschem z Plzně. Kontrakty neevidoval samozřejmě v obchodních knihách, v čemž mu napomáhal

kancelářský písař Körnitzer. Před volbami v roce 1859 se snažil eliminovat svou nevalnou pověst získáním co největšího počtu hlasů. Prodal 300 akcií původně proponovaných Dessauer Creditanstalt za určitých výhod cizincům a nechal se převážně jejich hlasy zvolit na nově zřízenou funkci zástupce vrchního ředitele. Rozhodovací pravomoc mu zůstala, protože nového vrchního ředitele Dietricha Alexandera Geeha vázaly služební povinnosti v již zmíněné sklárně v Košťanech, kde vykonával funkci ředitele pro firmu J.P. Jordan a spol.⁴⁶⁾ V srpnu 1859 Geeha zatkli pro zdefraudování obligace v hodnotě 40 tisíc tolarů hesenské Leih- und Commerzbank v Kasselu, za něž měl jako sekretář banky nakoupit akcie tržnice. Banka mezitím zkrachovala a při konkursu se zjistily nesrovnalosti.⁴⁷⁾

V dalších letech Jordan musel z finančních důvodů střídat místa pobytu. Pro dluhy opustil Pešť, kde snad provozoval pivnici, v roce 1866 žádal pražské policejní prezídium o povolení zřídit akciovou společnost na výrobu hedvábí v Praze. Jako soukromník se vyskytoval i ve Vídni. V roce 1868 bydlel v Parkring č. 2 a redigoval politický deník Zukunft.

Velmi skromné zastoupení bankéřů v počáteční fázi (pouze Jan Dominik Kuchyňka senior či junior) se později trochu zlepšilo. V roce 1862 osm osob (6,55 %), z toho ovšem čtyři příslušníci rodiny Kuchyňků, zakoupilo 37 akcií (5,84 %). Česká firma J. D. Kuchyňky v Platněřské ulici na Starém Městě v Praze nepatřila k velkým bankovním a směnářským ústavům, přesto dovolovala majiteli zakoupit několik domů a účastnit se činnosti mnoha dobročinných spolků. Kuchyňka spoluzakládal tržnici a podílel se na jejím vedení.⁴⁸⁾ Členem ředitelství, ale pouze pro rok 1860, se stal i další významný zástupce této skupiny, Jindřich Fügner (1822-1865). První starosta pražského Sokola začínal v občanském životě v obchodě svého otce (výroba a prodej stávkového zboží) a v roce 1855 převzal generální agenturu pojišťovny Nuova Societa Commerciale d' Assicurazioni. Zorganizoval vytvoření pražské Hypoteční banky a stanul na místě ředitele. Bohatou bankéřskou rodinu Zdekauerů von Treukron reprezentoval mezi akcionáři tržnice v roce 1862 jen otec Mořic. Nedůvěřoval zřejmě celému podniku, koupil si pouze jednu akcii za 300 zl. Jeho druhý syn Bedřich se objevuje pak v roce 1871 ve výboru burzy pro zboží a cenné papíry v Praze. Poskytoval zakladatelský kapitál železničnímu a paroplavebnímu podnikání, podílel se na zakládání peněžních a bankovních ústavů a stejně jako otec prováděl finanční operace v zemské samosprávě.⁴⁹⁾

Zájem továrníků a podnikatelů o nový podnik byl zpočátku velký (15 % všech členů v roce 1854). Neřadili se k majitelům mnoha akcií (11 %) a ani jeden z nich se až do roku 1859 neprojevil ve výkonných orgánech. V roce 1856 se snížil počet na dva (3,57 %, 3,89 % akcií), v roce 1862 došlo k rozšíření až na třináct osob (10,65 %), vlastníci 10,42 % akcií. Z výrazných osobností připo-

meňme alespoň c.k. loďmistra Vojtěcha Lannu (1805-1866), prvního předsedu obchodní a živnostenské komory v Českých Budějovicích. Začínal vodní dopravou soli a zboží, které přicházelo do Budějovic koňskou drahou, tuhy, kterou mu dodávala jím založená společnost Ant. Eggert a spol. Dodával dříví ze šumavských lesů a tuhu nejen do Prahy, ale po Labi až do Hamburku. Stavěl lodi, provozoval soukenickou valchu v Litnovicích, pilu, parketárnu. Uskutečnil řadu vodních staveb, mostů (mj. řetězový most v Praze) a železnic. Spoluza-kládal umělé mlýny v Praze a Lovosicích, vlastnil podobný mlýn v Českých Budějovicích. Vybu- doval železářny v Adolfově. V roce 1847 koupil s bratry Kleinovými polovinu kutacích práv na statku Kladno od pražského měšťana Václava Novotného. Kladenské podniky pohltily velkou část volného kapitálu, firma Lanna se ocitla na pokraji bankrotu, od něhož ji odvrátilo převedení na akciovou společnost.⁵⁰⁾

Zatímco Lanna se nikdy úžeji nezapojil do dění tržnice, nakladatel Karl Friedrich Rudolf Tempský (1821-1902), ač nebyl přímo zainteresován vlastnictvím akcií, se v roce 1859 objevil ve výboru. Po otci převzal v roce 1846 známé Calveho knihkupectví a přeměnil je po deseti letech ve vlastní firmu (toto německé nakladatelství vydávalo např. Palackého, Šafaříka, ale i Gindelyho). Tempský byl velmi aktivní nejen na politické scéně (poslanec českého zemského sněmu, pražského městského zastupitelstva), ale i v hospodářské oblasti. Působil v pražské obchodní a živnostenské komoře, v ředitelství České spořitelny, předsedal v České eskomptní bance. Později prodal svůj dům v Krakovské ulici v Praze a přestěhoval se do Vídně, kde figuroval v mnoha spolcích - mj. působil jako jednatel Österreichischer Buchhändlerverein.⁵¹⁾

Dalo by se logicky předpokládat, že obchodníci by měli projevovat největší zájem o tržnici. V roce 1854 ale tvořili jen 13,3 % členstva (osm osob) a vlastnili 11,11 % akcií. Šest z nich se zapojilo do vedení ústavu, Antonín Dudek pracoval již v přípravném výboru. O dva roky později šest akcionářů (10,71 %) disponovalo jen 11,68 % akcií. Stav se zlepšil v roce 1862 - to už tvořili největší skupinu akcionářů (21 osob tj 17,21 % se 120 akciemi tj. 18,95 %). Také ve výboru plodinové burzy založené pražskou tržnicí v roce 1861 získali obchodníci majoritu - 73 % proti 20 % skupiny továrníků a podnikatelů. Srovnáme-li tento stav s přípravným výborem neuskutečněné plodinové burzy z roku 1854, kde zastoupení jednotlivých sociálních vrstev bylo rovnoměrné (naopak nejvíce hlasů získali živnostníci a řemeslníci, v tržnici slabě reprezentovaní), jde o pozoru-hodnou proměnu.

Naznačený směr vývoje se plně projevil v sociálním složení výboru burzy pro zboží a cenné papíry v Praze v roce 1871. Obchodníci tvořili plných 56 %, továrníci 24 %, bankéři 16 % a živnostníci jen 4 % členů. V této fázi zcela mizí

šlechta, stejně jako úřednictvo. Burza je již praktickým a logickým pomocníkem jiných společenských vrstev. Jde plně o záležitost obchodních a podnikatelských kruhů, v níž osvětově paternalistické sklony úředníků osvěcenského ražení již nebyly nutné, stejně tak i lesk šlechtických titulů, dodávající punc serióznosti. Sociální spektrum se zužuje, především v řízení podobných ústavů.

Burza z roku 1871 se také liší od svých předchůdců nejen sociálním složením, ale i náplní činnosti a rozsahem obchodů. Nevybrala si nejšťastnější dobu pro své počátky. Zakladatelská horečka se svým spekulativním podtextem lákala spíše k burzovním hrátkám, než k produkování skutečných hodnot. Přesto hospodářské prostředí v Čechách dosáhlo již vyšší vyzrálosti, aby mohlo skutečně využít nabídku burzovního zprostředkování obchodů. Burza navazovala na průkopnické pokusy tržnice, plodinové burzy, pražské obchodní a živnostenské komory, které byly předem odsouzeny k neúspěchu svou úpornou snahou vyrovnat se jiným hospodářským centrům habsburské monarchie, bez připravenosti domácího trhu a především produkce. Důvěryhodnosti nedodaly předchůdcům burzy ani některé podílející se osoby, v očích praktických bankéřů, obchodníků a výrobců zkompromitované radikálními projevy z let 1848-1849, zvláště když si při správě vlastního majetku nepočínaly dvakrát nejúspěšněji (o podvodnících výše zmíněných ani nemluvě). Malému kreditu tržnice a její burzy odpovídal malý rozsah základního kapitálu i dosahovaných zisků.

POZNÁMKY:

1. Pomineme-li v literatuře zmiňované snahy o založení burzy v Praze za Marie Terezie, v době zřízení vídeňské burzy /1771/ či žádosti o povolení z let 1810, 1818 a 1828. Srovnej Gruber, Josef: Obchodní a živnostenská komora v Praze v prvním půlstoletí svého trvání. Praha 1900. s. 39, pozn. 2; dále Z dějin pražské burzy pro zboží a cenné papíry. K otevření vlastní budovy Pražské burzy. Praha 1938, s. 5-7. K vídeňské burze viz Baltzarek, Franz: Die Geschichte der Wiener Börse. Österreichische Akademie der Wissenschaften 1. Wien 1973.
2. Mj. i člen zakládacího výboru Živnostenské banky. Následující citace převzata z již citované brožury k otevření budovy burzy v Praze.
3. Název burza dle některých soudobých ekonomických pojednání pochází z Brugg. Italští obchodníci se zde scházeli v obchodních místnostech domu rodiny van der Burse. První skutečné burzovní shromáždění prý vzniklo až po úpadku Brugg roku 1440 v Antverpách. Dle Beneš, Václav - Musílek, Petr: Burza a burzovní obchody. Praha 1992. K burzám viz též Dědič, Jan: Burza cenných papírů a komoditní burza. Praha 1992.
4. Dle Gruber, Josef: c.d., s. 20, 39-40.

5. In: Státní ústřední archiv v Praze (dále SÚA), fond České místodržitelství (dále ČM) 1856-1883, sg. 37/1/35, čj. 26 778/1856, kart. 1840. Dále fond Prezidium českého místodržitelství (dále PM) 1850-1854, sg. 8/5/5, čj. 1 600/1852, kart. 134; čj. 3 557, 5 866/1853, kart. 141; sg. 8/5/20, čj. 9 960/1851, kart. 143. V roce 1853 byli členy ředitelství spolku předseda Andreas Haase, Karl Brosche, Friedrich August Credner, F. G. Dietl, F. W. Ehm, Jindřich Fügner, Gottlieb Haase, Franz Köhler, Karl Kleinberg, Louis Ladenburg, Lambert Popelka, Moritz Wehle a Friedrich Zdekauer. Příjmy ve 20. ročníku 1851-52 činily 3 459 zl., výdaje 4 191 zl. Počet členů v r. 1855: 114 činných a 118 účastnících se. V r. 1856 se poměr členů změnil na 173 ku 133 a v roce 1859 jen 92 ku 93. V té době byl již předsedou Friedrich Zdekauer.
6. Státní oblastní archiv v Praze (dále SOA Praha), fond Obchodní a živnostenská komora v Praze (dále OŽK) 1850-1860, sg. 36/1, kart. 33.
7. Viz koncept odpovědi pražské OŽK na ČM z 4.11.1863 k jednání o zřízení spojené burzy. In: SOA Praha, OŽK 1861-1868, sg. 14, kart. 71.
8. Dle citované publikace Z dějin pražské burzy..., s. 5-7. Autoři se v ní odvolávají na výroční zprávy obchodního spolku Merkur za rok 1868 a 1870. V registraturách ČM ani PM nebyly nalezeny písemnosti dokládající nějaké povolení. Pročeský charakter potvrzují hlášení policejního ředitelství českému místodržiteli. Mj. informují o zavedení výuky ruštiny v roce 1867 a o návrhu protestu proti zvýšení daní - SÚA, PM 1860-1870, sg. 8/5/15/13, kart. 850 a PM 1871-1880, sg. 8/5/15/62, kart. 1225.
9. Oznámeno výnosem ministerstva vnitřní čj. 9 732/715 z 12.5.1855. SÚA, PM 1855-1859, sg. 11/43/1, čj. 5 346/1855 z 25.5., kart. 612.
10. SÚA, PM 1850-1854, sg. 11/18/12, čj. 11 623/1854, kart. 198.
11. SÚA, PM 1855-1859, sg. 11/43/1, čj. 146/1855, kart. 612.
12. Koncept vyřízení OŽK na ČM z 12.1.1855, čj. 2 004, In: SOA Praha, 1850-1860, sg. 36/1, kart. 33.
13. Čj. 11 060/1854 dle pozn. 10.
14. Čj. 11 928 a 11 929/1854 z 20. a 21.10.1854 dle pozn. 10.
15. Provizorní vrchní ředitel M. Berger oznamuje 30.1.1856 datum otevření. In: SÚA, ČM 1856-1883, sg. 37/1/5, čj. 5 432/1856, kart. 1839.
16. Čj. 18 358/1858 citace viz pozn. 15. Stanovy potvrzeny až nejvyšším výnosem 29.8.1860 čj. 26 265 - dle konceptu ČM na státní ministerstvo z 11.7.1861 ad čj. 33 594/61 tamtéž.
17. Rejstříkový spis Krajského obchodního soudu v Praze B.I fol. 169-170 in: SOA Praha, fond Krajský soud obchodní Praha (dále KSO Praha) 1850-1897, sg. V/11/481, kart. 1414. Dle oznámení ze 14.11.1858 čj. 31 848 a 31 975 byla firma Böhmische Industrie und Productenhalle zu Prag zanesena do obchodního protokolu pro obvod Praha vedeneho pražskou obchodní a živnostenskou komorou - číslo 138/1858 a zápis se rušil a nově zřizoval vždy s každou volbou prezidenta a ředitelství (č. 820/1860 a 1 496/1862). In: SOA Praha, OŽK Praha, obchodní protokol pro obvod Praha 1850-1863, inv. č. 736.
18. Tagesbote aus Böhmen č. 125, 6. května 1858.

19. Dle žádosti právního zástupce tržnice Judr. Brdičky z 12.12.1868 o změnu stanov. Citace viz pozn. 15 ad čj. 21 260/1869.
20. Výnos ministerstva financí z 2.10.1859 čj. 5 742 oznámený obchodní a živnostenské komoře českým místodržitelstvím 8.10.1859 čj. 52 446. Dle žádosti obchodní a živnostenské komory v Praze na prezidium místodržitelství o povolení spojit plodinovou burzu s projektovanou peněžní a zbožní burzou z 8.3.1860. In: SÚA, PM 1860-1870, sg. 11/28/5, čj. 2 612/1860, kart. 913.
21. Městská rada nabídla pouze k adaptaci 1. patro staré soudní budovy čp. 404/I, které bylo stejně již pronajaté. Výbor tvořil prezident OŽK a komorní radové J.W. Bayer, Friedrich Hezner, J. G. Pilz, Eduard von Seutter, Koppelpmann Thorsch, Friedrich Zdekauer, Gustav Fischel. Spisy OŽK z r. 1859 in: SOA Praha, OŽK Praha 1850-1860, sg. 36/1, kart. 33.
22. Tzv. státní půjčka nebo národní půjčka z léta 1854 byla vlastně povinná, taxativně vyměřená dávka každému daňovému poplatníku. Šlo o propagandistickou akci obdobnou půjčkám ve Francii Napoleona III.
23. Citace viz pozn. 21, též SÚA, ČM 1856-1883, sg. 37/1/35, čj. 26 778/1856, 52 466/1859, 65 896/1863, kart. 1840.
24. Čj. 2 240/1860 - citace viz pozn. 20.
25. Tamtéž čj. 2 612. Obě žádosti vyřízeny najednou 24.4.1860.
26. Protokoly z jednání a stanovy spojené burzy in SOA Praha, citace dle pozn. 21. Dle konceptu odpovědi OŽK na ČM z 4.11.1863 ve věci podání zprávy o stavu jednání o fondové a směnečné burze (reakce na návrh barona Lämela na zemském sněmu) v Praze. Dále připomínky tržnice z 23.9.1862. In: SOA Praha, OŽK Praha 1861-1868, sg. 14, kart. 71.
27. SÚA, ČM 1856-1883, sg. 37/1/5, čj. 25 940/1861, kart. 1839.
 § 1 Česká tržnice výrobků a plodin zemských v Praze zřizuje na základě stanovních práv svých obilní burzu v Praze, aby se lépe a řádněji zacházelo v obchodu s plody zemskými a druhy obilními, jakož i s výrobky z nich dobytými. § 2 Účel obilní burzy jest dvojí: a) aby pro odbyt místní spotřeby v zdejších městě shromáždila v místnostech tržnice výrobků a plodin zemských kupce i prodavače v obou dnech, kdy trhy týdenní se odbývají, a sice v úterý a v sobotu, jakož i aby získala věrohodné udání cen, jichž známost jak obecně tak hlavně obchodníkům potřebná jest; b) aby ulehčovala jednání v obchodu s plodinami a veškerými druhy obilními, jakož i s výrobky z nich dobytými, soustředěním na jediném místě, a tím dostatečně působila na upravení poměrův obchodních v Praze. § 3 Tržnice výrobků a plodin zemských zřídila pro burzu obilní potřebné a příhodné místnosti v domě č. 780/II u Doušů na Václavském náměstí (Koňském trhu). Místnosti tyto budou všem, kdož k návštěvě burzy oprávněni jsou, o oněch dnech, kdy týdenní trhy dle § 2 se odbývají, od 8 hodin rána do 2 hodin odpoledne, otevřeny. § 4 Přístup do burzy obilní jest povolen pouze majitelům vstupenek. § 5 Za právo, že mohou burzu navštěvovati, platí členové burzy ročně jistou sumu, kterouž výbor a ředitelství české tržnice výrobků a plodin zemských ustanoví, a za to obdrží vstupenku. ...§ 12 Údové výboru burzovního volí se každoročně od výboru a ředitelství české tržnice výrobků a plodin zemských. Změny práva

volícího a volebního pro členy výboru burzovního ostávají se valnému shromáždění. § 13 Z úřad burzovního výboru zastává téhodně vždy jeden dohlídku na burze obilní, pečuje o zachování pořádku v ní a předsedá ve výboru. § 14 Obchod na burze obilní může býti uzavírán prostřednictvím přísežných dohodcův, aneb i bezprostředně mezi kupci a prodáváči...§ 15 Přísežní dohodci vedou o podniknutích obchodních, jež byli uzavřeli, nadepsanou a stránkovanou knihu dohodní, v kterouž se všecka zprostředkovávající podniknutí obchodní pod čísly za sebou pokračujícími zřetelně a spolehlivě vnesou, aniž by se cosí vymazávalo...§ 19 Průměrné pravé ceny, na skutečně uzavřených podniknutích obchodních spočívající, sestaví se po ukončení burzy od výboru burzovního ve spojení se spolehlivými obchodníky a dohodci, vnesou se v protokol cenní a ještě téhož dne uvedou se u veřejnou známost sdělením výtahu z tohoto protokolu...

28. Čj. 58 029/4436 v souhlase se státním ministerstvem, ministerstvy spravedlnosti a obchodu. Veškeré spisy z let 1861 a 1862 k otevření a fungování burzy viz SÚA, ČM 1856-1883, sg. 37/1/5, kart. 1839.
29. Dle vzoru peněžní a uvažované zbožní burzy. Na vídeňské moučné burze, obecním podnikem, nebyl komisař ustanoven. Tamtéž čj. 61 207/1861.
30. V prostoru mezi sochou sv. Václava a branou se konal trh na obilí, brambory, zelí aj. plodiny ve velkém. Pro drobný prodej byla vyhrazena dolní část náměstí. Dle Šťastná, Jarmila: Pražské trhy a tržiště od konce 18. a do počátku 20. století. Český lid 67, 1980, s. 9-11.
31. Dle rejstříkového spisu tržnice v krajském obchodním soudu Praha. Viz pozn. 17.
32. Dle žádosti tržnice o zrušení omezení obchodovat s cennými papíry z 12.12.1868, čj. 67 809 v příloze k čj. 21 260/1869 in: SÚA, ČM 1856-1883, sg. 37/1/5, kart. 1839. Zisk uveden v protokole z plenární schůze 20.1.1865. Uloženo v rejstříkovém spise v SOA Praha, citace viz pozn. 17.
33. Dle čj. 46 681 a 65 896/1863 in: SÚA, ČM 1856-1883, sg. 37/1/35, kart. 1840. Též rozhodnutí výboru OŽK ze 16.10.1863 a koncept vyjádření na ČM ze 4.11.1863 in: SOA Praha, OŽK Praha 1861 - 1868, sg. 14, kart. 71.
34. OŽK si objednala 400 exemplářů informační brožury a zprávu z 12.5.1865 postoupila Vlasteneckohospodářské společnosti a obchodnímu gremiu. In: SOA Praha, OŽK Praha 1861-1868, sg. 14, kart. 71.
35. Informace o okolnostech vzniku burzy in: SÚA, ČM 1856-1883, sg. 37/1/35, kart. 1840 a SOA Praha, OŽK Praha 1869-1884, sg. 11/6, kart. 123. O otevření samostatné plodiny burzy se obchodní kruhy znovu pokoušely od počátku osmdesátých let 19. století. V r. 1885 se ustavil komitét pro zřízení plodiny burzy v Praze, který vypracoval návrh stanov. Ty byly schváleny v r. 1887. Otevření se oddálilo stavbou vlastní burzovní budovy na Senovážném náměstí (zde se odbývaly po r. 1882 týdenní trhy se zemědělskými plodinami) až do r. 1894. Dle úvodu k inventáři SÚA - M. Vávrová, Pražská plodiny burza (1880)1894-1952(1953). Praha 1966.
36. SÚA, ČM 1856-1883, sg. 37/1/5, kart. 1839 - spisy z let 1868-1873 a rejstříkový spis - citace viz pozn. 17.

37. Jmenujme alespoň Ottův slovník naučný, mnichovský Biographisches Lexikon zur Geschichte der böhmischen Länder, Österreichisches Biographisches Lexikon, Wurzbach v., C.: Biographisches Lexikon des Kaiserthumes Österreich; Gruber, Josef: Obchodní a živnostenská komora v Praze v prvním půlstoletí svého trvání. Praha 1900; Ruth, František: Kronika král. Prahy a obcí sousedních. Praha 1903; adresáře hl. města Prahy od r. 1847 výše; Gewerbe-Adressen-Buch für die Hauptstadt Prag, nebst einer Übersicht der Gewerbe in deren Umgebung. Prag 1846.
38. Dle seznamu ze 14.10.1854, ad čj. 11 623/1854, in: SÚA, PM 1850-1854, sg. 11/18/12, kart. 198. Procentuální podíl jednotlivých skupin a rozložení vlastnictví akcií viz též kruhové grafy. Jmenné seznamy členů v příloze byly vypracovány v tabulkách dle jednotlivých sociálních skupin, s bližší specifikací majetku, zaměstnání a funkcí.
39. Dle prezenční listiny plenární schůze 29.5.1856 - uveden jen kn. Lichtenštejn, ostatní nebyli přítomni. Doplnění bylo možné srovnáním stavu v r. 1854 a 1862. Stejný postup byl zvolen i u ostatních skupin. In: SÚA, ČM 1856-1883, sg. 37/1/5, ad čj. 18 358/1858, kart. 1839.
40. Dle seznamu z 31.11.1862 ad čj. 5 184/1863, viz předchozí citace.
41. Viz též Potměšil, Bohumil: František Horský - národohospodář 19. století. Vlastivědný zpravodaj Polabí 20, 1980, s. 28-32. K Horskému existuje značně bohatá literatura - viz Zemědělství buditelé (red. M. Michálek, Praha 1937) a časopis Vědecké práce Zemědělského muzea.
42. Jeho právním zástupcem byl označován Judr. Josef Frič, majitel statku Střížkov (později ho prodal baronu Villanimu). Kretschmar byl knihkupcem od r. 1846, policie ho zařazovala mezi německé katolíky. Udržoval obchodní styky s lipským knihkupcem Ernstem Reilem, jehož produkce byla v Rakousku zakázána. Reil zase vydával knihy společně s Jordanem. Viz SÚA, PP 1863-1869, sg. J/4/4, kart. 468 - zde veškeré informace o Jordanovi.
43. Firma J. P. Jordan a spol. v Košťanech opravdu pracovala - viz další výklad.
44. Mezi akcionáři tržnice v r. 1854 a 1856 se objevuje jakýsi Senft, majitel statku u Hořovic. Mezi zabavenými písemnostmi byl i návrh kontraktu mezi Jordanem s Haumannem a akademickým ředitelem Pabstem. Veškeré podklady k aféře viz SÚA, fond Prezídium policejního ředitelství (dále PP) 1853-1857, sg. A 11/2, kart. 192.
45. Jakub Pint se narodil r. 1818 v Bitburgu v Prusku. Do r. 1849 pracoval jako tovaryš u Breitfelda v Praze, poté přešel do Borroschovy strojírny, kde se stal společníkem firmy. Alois Borrosch ho vyslal na zkušenou, aby získal informace o zemědělských strojích v Belgii a Anglii. Po šesti letech se Pint osamostatnil a vyráběl stroje v Bílině a Bohosudově. Jeho manželkou byla dcera majora, Leopoldina Krafková von Felsenschwert. Od r. 1862 přesídlil za hranice - pobýval v Uhrách, snad i v Americe - v r. 1874 po něm pátral prostřednictvím Moritze Zdekauera německý konsulát v St. Louis ve státě Missouri. Dle SÚA, PŘ 1871-1880, sg. P 91/42.
46. SÚA, PM 1855-1859, sg. 11/43/1, čj. 10 593/1857, 273, 3 289, 3 418, 7 989/1859, kart. 612.
47. SÚA, PP 1858-1862, sg. G 2/11, kart. 338.

48. Urfus, Valentin: Peněžníci předbřeznové Prahy. Pražský sborník historický 7, 1972, s. 125.
49. Viz předchozí pozn.
50. To už Lanna sídlil v Praze, kde si nechal v r. 1858 vystavět rohový dům na proti dnešnímu Masarykovu nádraží. Viz důkladná práce o rodu Lannů a jejich hospodářské činnosti, hlavně stavebním podnikání: Žákavec, Theodor: Lanna. Praha 1936. Též Hubert, Miroslav: Plavební podnikání v Čechách v 19. století. Historický obzor 3, 1992, s. 178-182.
51. Viz Hye, Hans Peter: Wiener „Vereinsmeier“ um 1850. In: „Durch Arbeit, Besitz, Wissen und Gerechtigkeit“, hrsg. von H. Stekl, P. Urbanitsch, E. Bruckmüller, H. Heiss, Wien-Köln-Weimar 1992, s. 314, pozn. 38.

PŘÍLOHA č. 1

Členové spolku k založení české tržnice výrobků a plodin zemských v Praze v roce 1854

Jméno	Majetek a povolání	Funkce	Akcie
<i>velkostatkářská aristokracie</i>			
kníže František Schwarzenberk	kardinál arcibiskup.		1
kníže J. Ad. Schwarzenberg			2
kníže A. Lichtenštejn			5
kníže Kamil Rohan			4
hrabě J. Kolowrat-Krakovský			1
hrabě A. Desfours-Walderode			2
<i>drobná šlechta</i>			
von Schüttel-Plangsch	statek		1
von Kreutzenfeld	guberniální sekretář		1
rytíř C. Pulpan von Feldstein			1
rytíř von Küttner	statek, komisní rada	– zakládací výbor – tržnice	5
paní von Küttner			5
baron Karel Villani	statek Střížkov	výbor tržnice	1
<i>duchovenstvo</i>			
Hieronimus Zeidler —	opat strahovského kláštera premonstrátů	universitní rektor	1
<i>statkáři</i>			
Maximilián Berger	panství sv. Jan pod Skalou	poslanec říšské rady 1848 zakládací výbor tržnice, funkcionář tržnice	5

Senft	statek u Hořovic	3
C. Limp	statek v [Geh ?]	1
Küsel	inspektor panství	1
paní Ludmila Küsel rozená Ferdinandi		1
Möhling	statek	?
H. Kott	nájemce statku	2
Vincenc Holý	statek Modletice dům v Praze	zakládací výbor — tržnice, funkcionář tržnice
Bachheibl	statek	1
Jo. Anton	statek	1

svobodná povolání

Judr. Johan Kreissl	advokát, dvorní rada . . . knížat Lichtenštejnů	zakládací výbor tržnice, funkcionář tržnice	2
Judr. Johann Peter Jordan	spisovatel, podnikatel —	funkcionář tržnice	1

bankéři

Jan Dominik Kuchyňka — [jun. ?]	bankéř, majitel realit . . .	zakládací výbor — tržnice, funkcionář tržnice	5
-------------------------------------	------------------------------	---	---

továrníci a podnikatelé

Vojtěch Lanna	c.k. loďmistr v Českých Budějovicích, stavby komunikací, přeprava zboží po Vltavě a Labi, těžba uhlí, zpracování železné rudy, 2 domy v Praze	1. předseda obchodní a živnostenské komory [dále OŽK] v Českých Budějovicích	2
synové Gottlieba Haase — [firma]	tiskárna, papírna, strojírna a slévárna ve Vraném		1
Gittinz	továrník		1
Friedland	ředitel ústavu pro plynové osvětlení		2
Löwenfeld	továrník		1
Sander	továrník v Terezíně (o. Trutnov)		1
Ignác Krause			1
Gottfried Leonhardt	továrna na čokolády a likéry v Libňovsi		1

J. Löw továrna v Rychnově 1
u Jablonce nad Nisou

obchodníci

Anton Dudek	kupec s látkami, směnečné obchody, dům ve Štěpánské ul. v Praze, přísežný odhadce bavlněného a lněného zboží	zakládací výbor tržnice, funkcionář tržnice, člen obch. sekce pražské OŽK /1850-69/ spolupředseda gremia obchodníků v Praze, člen městského zastupitelstva, ředitel Jednoty pro povzbuzení průmyslu	1
Huhn	kupec		1
Sebastian Lochner	obchod zemědělskými produkty	funkcionář tržnice	1
Marschallek	kupec		1
Anton Ferdinand Müller	kupec, špeditér, dům v Praze	člen obchod. sekce pražské OŽK, funkcionář tržnice	1
Eduard Pleschner šlechtic von Eichstett	- vedoucí velkoobchodu	člen obchod. sekce pražské obchod. a živnost. komory / 1850-54/ funkcionář tržnice	2
firma J.G.Sedmík syn [= Karl]	obchod zahraničním manufakturním zbožím a látkami, dům v Praze v Kotcích.	funkcionář tržnice	3
Ignác Gustav Zintl	kupec-potravinový, barvy; špeditér; dům v Praze; společník továrny na chemické a farmaceutické výrobky [firma Popp a spol.] v Červené Zahradě u Smíchova	člen obchod. sekce pražské obchod. a živnost. komory, funkcionář tržnice	1

živnostníci a řemeslníci

Antonín Novotný	americký mlýn na mouku v Praze, statek	zakládací výbor tržnice, funkcionář tržnice	5
---------------------------	---	---	---

Karl Metzsig	hostinský	1
Metzig jun.		1

úředníci

Franz Janko	guberniální rada	zakládací výbor — a sekretář tržnice	2
paní Marie Žáková	vdova po c.k. úřední- kovi		1
Franz Körnitzer	soukromník, pak pí- sař, sekretář a po- kladník tržnice		2
Pitha	profesor		1
E. Wiegand	pokladník		1

majitel realit

Schöfl		1
------------------	--	---

cizí firmy

Euler	kupec v Hamburku	1
-----------------	----------------------------	---

neznámo

Schindler		1
Wenzl Mieschtian		1
slečna Charlotte Ooppel.		1
F. Steyrer		1
Fr. Renn	společník firmy Franke a spol.	1

PŘÍLOHA č. 2

Akcionáři české tržnice výrobků a plodin zemských v roce 1856

Jméno	Majetek a povolání	Funkce
<i>velkostatkářská aristokracie</i>		
stejně jako v roce 1854 kromě Kamila Rohana		
<i>drobná šlechta</i>		
rytíř von Paplan		1
Emilie Billhorst von Welsenfeld		1
Poche von Nischburg		1
rytíř Jeník otec		1
rytíř Jeník syn		1
baron Karl Villani	viz r. 1854	1
<i>duchovenstvo</i>		
Hieronimus Zeidler	viz r. 1854	1
<i>statkáři</i>		
Maximilián Berger	viz r. 1854	5
Karl Berger		1
Komers		1
C. Limp	viz r. 1854	1
Senft	viz r. 1854	1+1
<i>svobodná povolání</i>		
Mudr. Johann Baptist Čarda	domy v Praze	funkcionář tržnice.. 1
Judr. Johann Peter Jordan	viz r. 1854	1
Nik. Jordan		1
Fr. Sal. Jordan		1
Judr. Johann Kreissl	viz r. 1854	2
Pazourek		1

<i>bankéři</i>			
Jan Dominik Kuchyňka— sen.	bankéř	1
<i>továrníci a podnikatelé</i>			
Vojtěch Lanna	viz r. 1854	2
Anton Renn	dvorní tiskárna v Praze funkciomář tržnice	1
<i>obchodníci</i>			
Anton Dudek	viz r. 1854	1
D.B.Frankl	obchod semen, suro- vými kartouny, bavlněnou přízí	náhradník, pak .. člen obchod. sekce pražské OŽK /1850-59/	1
Anton Ferdinand Müller	viz r. 1854	1
Eduard Pleschner šlechtic von Eichstett —	viz r. 1854	2
firma J. G. Sedmík syn [= Karl Sedmík]	viz r. 1854	3
Ignác Gustav Zintl	viz r. 1854	1
<i>živnostníci a řemeslníci</i>			
Antonín Novotný	viz r. 1854	5
Antonín [?] Wolf	obuvník	náhradník, pak .. člen pražské OŽK /1860-64/	1
<i>úředníci</i>			
Franz Körnitzer	viz r.1854	2
<i>cizí firmy</i>			
CWB Namburg v Lipsku		1
Friedrich Lahsig v Zeitz		1
Jak. Hanke v Lipsku		1
<i>neznámo</i>			
Atzaper		1
Jak. Buk		1

Heinrich Fleischer	1
Ed. Hirsch	1
Franz Klaufß	1
Kotter	1
Adalbert Kozak	1
Wenzl Měšťan	1
H. Metzner	1
Heinrich Schebenek	1
Jak. Skala	1
F. Steirerer	společník 1
Peter Wanka	1
K. Zoersch	1
Jul. Zügl	1
Just. Zügl	1
Joh. Žižka	1

PŘÍLOHA č. 3

Akcionáři české tržnice výrobků a plodin zemských v roce 1862

Jméno	Majetek a povolání	Funkce	Akcie
<i>velkostatkářská aristokracie</i>			
hrabě František Antonín von Boos-Waldeck	c.k. komorník, komorní pán pruského krále, zakladatel české linie rodu	funkcionář tržnice	10
hrabě A. Desfours-Walderode	viz r. 1854		6
kníže Ferdinand B. Kinský ze Vchynic			3
hrabě J. Kolowrat-Krakovský	viz r. 1854		3
hraběnka Jos.Lažanská			3
kníže A. Lichtenštejn	viz r. 1854		14
kníže Jan z Lobkovic			10

kníže Josef z Lobkovic	50
hrabě A. Nostic-Rhieneck	5
kníže František Schwarzenberk viz r. 1854	1
kníže J.Ad. Schwarzen- berg viz r. 1854	2
hrabě F. Thun-Hohenstein	6

drobná šlechta

rytíř Jan z Neuberku	funkcionář tržnice —	20
slečna A. Panusch von Kreutzenfeld		3
C. Pulpan von Feldstein		3
rytíř W. Tiegel von Lindenkron		10

duchovenstvo

Hieronimus Zeidler . . . viz r.1854	3
---	---

statkáři

Maximilián Berger . . . viz r. 1854	19	
Karl Berger viz r. 1856	3	
paní A. Holý viz r. 1854	10	
František Horský rytíř z Horskysfeldu	hospodářský rada a ředitel Schwarzen- berských panství, majitel panství Kolín, spolumajitel cukrovaru v Dolních Beřkovicích	funkcionář tržnice — 25
C. Limp viz r. 1854	3	
F. Limp	3	

svobodná povolání

Mudr. Johan Baptist Čarda viz r. 1856	12	
Judr. Leopold Alexan- der Ehrenfeld	majitel realit, advo- ce	funkcionář tržnice, její právní zástup- ce 10
Judr. Johann Kreissl viz r. 1854	5	
Judr. C. Oetker	13	

bankéři, ředitelé bank a pojišťoven

Hieronimus Albert	ředitel filiálky Ná- rodní banky v Praze	· · · · · náhradník, pak člen obchod. sekce pražské OŽK /1857-72/	5
Jindřich Fügner	1846-54 výroba stáv- kového zboží, pak generální za- stoupení pojišťovny Nuova società Com- merciale d 'Assecu- razioni	funkcionář tržnice, náhradník, pak člen obchod. sekce pražské OŽK /1854- 64/, člen pražské- ho zastupitelstva, 1. starosta Sokola	10
Jan Dominik Kuchyňka sen.	viz r. 1856		5
Jan Dominik Kuchyňka jun.	viz r. 1854		1
slečna E. Kuchyňková			3
paní K. Kuchyňková			5
W. Kuchyňka			3
Moritz Zdekauer šlechtic von Treukron			1

továrníci a podnikatelé

Karl Bellmann	zvonařská huť, tis- kárna, papírna.	· · · · ·	3
Franz Karl Grillo	továrník		1
Gustav Hoffmann	továrna na zápalné látky a hliněné zbo- ží ve Vysočanech, statek Těchobuz /o. Pelhřimov/, dvůr Talmberg /o. K. Hora/	· · · · · náhradník, pak člen továr. sekce pražské OŽK / 1852 -66/, funkce tržnice	1
Gabriel František Janoušek	továrník-strojírna . . . a zámečnictví, maji- tel realit	funkcionář tržnice, Jednoty pro po- vzbuzení průmyslu a Remeslnické jednoty	10
Joh. Kavalier	sklářny v Sázavě		10
Ignác Korda	správce smíchovské- ho amerického mlý- na	— funkcionář tržnice ..	1

Vojtěch Lanna	viz r. 1854		6
Adolf Lehrer	továrna na chemické barvy, oleje, laky v Trmicích u Ústí n. L., kupec	funkcionář tržnice	8
Antonín Ferdinand Müller	špeditér	funkcionář tržnice, člen obchod. sekce pražské OŽK /1872-80/	3
Anton Renn	viz r. 1856		3
František Ringhoffer . . .	majitel strojírný a realit . . .	náhradník, pak člen továr. sekce pražské OŽK /1850-61/, smíchovský purkmistr	5
Vilém Ringhoffer	továrník a majitel realit . . .	funkcionář tržnice	5
Vincenc Schimmer	tiskárna kartounů na Anenském nám. na Starém Městě v Praze	náhradník továr. sekce pražské OŽK	10

obchodníci

Franz Blaha	kupec v Jindřišské ul. v Praze	funkcionář tržnice	3
Johann Blaha	kupec s italským ovocem, domácími i zahraničními víny, špeditér, dům v Platněrské ul. v Praze	funkcionář tržnice, člen pražské městské rady	10
Emanuel Broudre	kupec materiálem, barvivý, komisioní a spediční obch., dům na Václavském nám. v Praze	funkcionář tržnice, náhradník, pak člen obchod. sekce pražské OŽK /1862-67/, člen pražského zastupitel.	1
Adolf Decker	kupec železem, komisioní a spediční obchody	funkcionář tržnice	3
Anton Dudek	viz r. 1854		3
Herrmann Feldmann . . .	kupec	funkcionář tržnice, člen obchod. sekce pražské OŽK /1867-69/	1

Alexander Fischel	obchod a výroba řepkového oleje v Haštalské ul. v Pra- ze - společník firmy D. G. Fischel, lihovar v Chříči	funkcionář tržnice	1
Franz Antonín Gröschel	kupec a obchodník . . . zemědělskými prod.	funkcionář tržnice	1
Leopold Löbl	obchod zeměděl. produkty a potravina- mi	výbor plodinové burzy tržnice	1
Sebastian Lochner	viz r. 1854		1
František Antonín Mül- ler	kupec potravinami, . . . barvami, majitel továrny na stearin, lůj a mýdlo v Karlíně na Palmovce	funkcionář tržnice, náhradník, pak člen obchod. sek- ce pražské OŽK /1850-57/	10
Eduard Pleschner	viz r. 1854		6
Karl Porges von Port- heim	kupec, prokurista . . . Leder-und Lakirfab- rik in Prag und Tirol- ka Adama J. Pollaka a Leopolda Porgese von Porthheim	funkcionář tržnice	1
bratři Rangheri	kupci [?]		8
Franz Schier	kupec potravinami, . . . hl. vínem, barvami komisní a spediční obch.	funkcionář tržnice	3
Josef L. Schiffner	kupec, dům v Praze . . .	funkcionář tržnice	35
Karel Borom. Schim- mek	obchod kovovým . . . zbožím	funkcionář tržnice, náhradník obchod. sekce pražské OŽK	4
Vincenc Schmitzer	kupec, obchod losy, — cukrem, dům v Jind- řišské ul. v Praze	funkcionář tržnice	10
Eduard Schwarz	velkoobchod moukou .	funkcionář tržnice	3
Antonie Sedmíková	sestra Karla Sedmíka		3
Karl Sedmík	viz r. 1854		8
Ignác Gustav Zintl	viz r. 1854		5

živnostníci a řemeslníci

Friedrich Höcker	dvorní truhlářský . . . mistr, dům v Horské ul. na Malé Straně	funkcionář tržnice	10
Ad. Novotný			3
Antonín Novotný	viz r. 1854		13
Josef[?] Peschina	mistr kloboučnický . . .	náhradník, pak . . . člen živnosten, sekce praž. OŽK	3
Johann Treffler	hotel U Modré hvěz- dy	funkcionář tržnice	8

úředníci

F. Körnitzer	viz r. 1854		6
------------------------	-----------------------	--	---

domácí banka

pražská pobočka Credit-Anstalt für Handel und Gewerbe			8
---	--	--	---

cizí firmy

Credit-Anstalt für Handel und Gewerbe in Cassel			12
---	--	--	----

neznámo

paní F. Barnas			2
W. Batka			2
F. Benesch			2
slečna A. Biedermann			1
slečna M. Bohati			12
A. Brehm			1
C. Brzorad			2
F. Echtner			1
A. Erne			3
A. Fassati			3
J. Fegtl			3
J. Gottwald			3

F. Hofbauer	1
E. Hofmann	1
F. Kottas	3
P. J. Krečmar	1
W. Kubíček	3
F. Kunz	1
slečna A. Langer	1
C. Marek	1
paní E. Matzialek	2
J. Palsam	3
J. Rischaneck	1
J. Silberer	1
J. Srb	1
W. Srb	1
F. Tichý	8
J. Walenta	1
J. Wenzl	9
W. Wlk	3
Joh. Zábranský	1
Jos. Zábranský	1
J. Zajíček	1
A. Zeidler	5

PŘÍLOHA č. 4

Funkcionáři tržnice v letech 1854-1870

Jméno	Funkce
<i>velkostatkářská aristokracie</i>	
hrabě František Antonín Boos-Waldeck	výbor 1862, ředitelství 1864
<i>drobná šlechta</i>	
rytíř von Küttner	zakládací výbor 1854

rytíř Jan z Neuberku zástupce prezidenta 1864
baron Karel Drahotín Marie Villani — výbor 1856, 1857
de Castello Pilonico

statkáři

Maximilián Berger iniciátor plodinové burzy mimo tržnici 1854, zakládací výbor tržnice 1854, provizorní vrchní ředitel 1856, výbor 1856, prezident 1856, 1862, 1868
Vincenc Holý zakládací výbor 1854, výbor 1856, 1857, 1859, 1860
František Horský prezident 1862-64
Kiehl zakládací výbor 1854

svobodná povolání

Mudr. Johann Baptist Čarda výbor 1856, 1857, 1859, vrchní ředitel 1861, 1862, 1868
Judr. Leopold Alexander Ehrenfeld výbor 1860, 1862, zástupce prezidenta 1860, ředitelství 1862, právní zástupce tržnice a její obilní burzy, výbor plodinové burzy tržnice a burzovní rada 1861
Judr. Johann Peter Jordan zakládací výbor 1854, výbor 1856, 1857, vrchní ředitel 1857, jeho zástupce 1859-60
Judr. Johann Kreissl zakládací výbor 1854, výbor 1857, 1859, zástupce prezidenta 1857-1859
Judr. Wenzl Porth výbor 1859, 1860

bankéři

Jan Dominik Kuchyňka zakládací výbor 1854, výbor 1856, ředitelství 1859
Jindřich Fügner ředitelství 1860, 1861 znovu, ale rezignoval

továrníci a podnikatelé

Gustav Hoffmann 1861 zvolen do ředitelství, ale rezignoval, výbor plodinové burzy při tržnici 1861

Gabriel František Janoušek	ředitelství 1859, výbor 1860, 1862,
Ignác Korda	prezident 1864 výbor 1861, 1862
Adolf Lehrer	ředitelství 1860, 1862
Anton Renn	ředitelství 1870
Vilém Ringhoffer	ředitelství 1859, 1860, 1862, 1868
Vincenc Schimmer	1861 zvolen do ředitelství, ale rezig- noval
Karl Friedrich Rudolf Tempský	výbor 1859

obchodníci

Franz Blaha	ředitelství 1864
Johann Blaha	ředitelství 1862, 1864, 1868
Adolf Decker	ředitelství 1862, 1868
Anton Dudek	zakládací výbor 1854, ředitel 1860
Franz Anton Gröschel	ředitelství 1862, výbor plodinové burzy tržnice 1861
Sebastian Lochner	ředitelství 1857, jednatel 1859, výbor plodinové burzy při tržnici 1861
Anton Ferdinand Müller	ředitelství 1857, 1859, 1860, výbor 1859, 1860, zástupce vrchního ředite- le 1860, výbor plodinové burzy 1861
Franz Anton Müller	výbor 1862
Karl Sedmík	výbor 1856, ředitelství 1857, 1859, 1860
Franz Schier	ředitelství 1861, výbor plodinové burzy 1861
Josef L. Schiffner	ředitelství 1862
Karl Boromäus Schimek	ředitelství 1859, 1860
Vincenc Schmitzer	vrchní ředitel 1860, 1861 opět, ale rezignoval; výbor plodinové burzy 1861
Eduard Schwarz	ředitelství 1864, 1868-70
Ignác Gustav Zintl	výbor 1856, ředitelství 1857, 1859

živnostníci a řemeslníci

Friedrich Höcker	ředitelství 1860, 1868, 1870
Antonín Novotný	zakládací výbor 1854, výbor 1856, 1857, 1859
Johann Treffler	výbor 1862

úředníci

Franz Janko	zakládací výbor 1854, jednatel
Franz Körnitzer	písař, sekretář 1859, pokladník 1862

cizinci

Dietrich Albrecht Geeh	vrchní ředitel 1859
Hahn	ředitelství 1857-59

neznámo

S. Klingel	výbor 1856
----------------------	------------

PŘÍLOHA č. 5

Výbor plodinové burzy při tržnici v roce 1861

obchodníci:	Emanuel Broudre	Leopold Löbl
	Herrmann Feldmann	Sebastian Lochner
	Alexander Fischel	Anton Ferdinand Müller
	Alois Fischel	Karl Porges von Portheim
	Franz Anton Gröschel	Franz Schier
	Vincenc Schmitzer	

svobodná povolání: Judr. Leopold Alexander Ehrenfeld

továrníci

a podnikatelé: Gustav Fischel, Gustav Hoffmann, Ignác Korda

PŘÍLOHA č. 6

Iničiátoři plodinové burzy mimo tržnici v roce 1854 (nerealizováno)

Jméno	Povolání a majetek	Funkce
<i>statkáři</i>		
Maximilián Berger	viz tržnice	přípravný výbor
Karl Ferdinandi	ekonom, statek	přípravný výbor
<i>svobodná povolání</i>		
Franz Klutschak	redaktor, vydavatel Bohemie, člen liberální strany	přípravný výbor
Judr Franz Merolt	advokát, přisedící ředitelství, právní zástupce vyvazovacího fondu a pražské pobočky Creditanstalt, statek Lišnice s ženou Josefínou	právní zástupce měst. zastupitelstva
<i>továrnici a podnikatelé</i>		
Ondřej Haase šlechtic z Vraného	viz tržnice v r.1854	místopředseda výb. velitel národ. gard v r. 1848, člen obch. sekce pražské OŽK 1858-61, předseda pražské OŽK 1859-61, poslanec zems. sněmu, zakladatel liberální strany, zástupce purkmistra, městská rada, výbor Pražské spořitelny, předs. zá-půjční pokladny praž. řemeslníků
Ignác Korda	viz tržnice	přípravný výbor
Franz Richter	velkoobchod bavlnou a kartouny v obch. domě J. Begmann a společník přádelny v Leibitsch-grund / o.Cheb/do 1845, přádelna bavlny na Smíchově	přípravný výbor, továr-ní sekce praž. OŽK 1850-61, místopředseda praž. OŽK

<i>obchodníci</i>		
Emanuel Broudre	viz tržnice	přípravný výbor, pokladna
David Bernard Frankl	obchod semeny, surovými kartouny, bavlněnou přízí, dům v Kolovratské ul. /Příkopy/ v Praze	přípravný výbor, předseda Gremia praž. obchodníků, zástupce předsedy židovské obce, náhradník, pak člen obch. sekce pražské OŽK
Sebastian Lochner	viz tržnice	sekretář
Johann Baptista Riedl šlechtic z Riedensteinu	velkoobchod zeměděl. produkty, indigem, bavlnou, továrna na oleum, cukrovar v Slibovicích, panství Mlýnce a Lužec /o.Louny/, podíl na 1. českém parním mlýně, ředitel filiálky Nationalbank, kurátor Pr. spořitelny	předseda přípr. výboru, městská rada v Praze, člen obch. sekce 1850-58, prezident 1850-57 praž. OŽK, ředitelství Jednoty pro povzbuzení průmyslu
<i>živnostníci a řemeslníci</i>		
Karl Engelmayer	mlýn na dřevo na barvení, medicínální dřevo, byliny, koření, semena, sádra, laky, granule v Helmových mlýnech na Novém Městě	přípravný výbor, městské zastupitelstvo v Praze
J. Franzl	mlynář	přípravný výbor
Ludvík Popel	mistr pekařský	přípravný výbor, městské zastupitelstvo v Praze
Johann Michael Schary	sládek-palírna kořalky v Karlíně, dům na Karlově nám. v Praze se ženou Annou Marií	přípravný výbor, náhradník, pak člen živn. sekce praž. OŽK 1862-70
Franz Adalbert Wanka	sládek-pivovar, hostinec, parní mlýn ve svém domě na Václavském nám. v Praze	přípravný výbor, člen živn. sekce praž. OŽK 1875-1881
<i>neznámo</i>		
Fr. Tranzl		přípravný výbor

PŘÍLOHA č. 7

Výbor burzy pro zboží a cenné papíry v Praze v roce 1871

Jméno	Povolání a majetek	Funkce
<i>bankéři, ředitelé bank a pojišťoven</i>		
Paul Kuzmány	ředitel Živnostenské banky	
Leopold rytíř von Lämel	bankéř, spolutředitel filiálky Nationalbank v Praze, Eskompteanstalt, Pražské spořitelny, zakladatel Creditanstalt ve Vídni	člen deputací v r. 1848, měst. zastupitelstva v Praze, poslanec čes. zem. sněmu, výbor Ovčáckého spolku Vlasteneckohosp. společ.
Johann Moser	ředitel banky	
Sigmund Schlesinger	generální inspektor životní pojišťovny Anker	
<i>továrníci a podnikatelé</i>		
Gustav Fischel	rafinerie řepkového oleje, obchod řepkou a obilím, dům na rohu Haštalské ul. a Kozího plácku v Praze	městské zastupitelstvo v Praze, náhradník, pak člen továrnické sekce praž. OŽK 1864-75, vedení Holzverteilungsanstalt
Samuel Fischl	rafinerie lihu a obchod lihem	
A.B. Gellinek	přádelna bavlny	
Eduard Porges rytíř von Portheim	společník tiskárny kartounu bratří Porgesů na Smíchově, chemické továrny Kienzelberger a spol, domy v ul. Lodní Mlýny na Novém Městě, Kinského ul. a na Košířské cestě /Holečkova/ na Smíchově	náhradník, pak člen továrnické sekce 1862-80, viceprezident 1880-85 praž. OŽK, poslanec říšské rady
Jan Stanislav Skrejšovský	knihotiskárna, deník Politik, novinář a politik	
Anton Waagner	cukrovar, obchod potravinami a vínem, dům na Senovážném nám.	

obchodníci

Bohumil Bondy	velkoobchod železem a železářským zbožím, dům „U Zeleného stromu“ v Dlouhé ul. na Novém Městě v Praze	městská rada v Praze; obchod. sekce 1877-78, 1881, předseda praž. OŽK 1884-89, člen státní železniční rady, poslanec zemského sněmu
Richard rytíř von Dotzauer	obchod koloniálními technickými barvivy, chemikáliemi a důlními výrobky ve velkém, směnečné a spediční obchody, dům v Hybernské ul. v Praze	vicepresident 1862-74, president 1874-84 městská rada v Praze, poslanec zemského sněmu
Adam Fischer	obchod řepkovým olejem, řepkou, obilím, vlnou, lihem, rafinerie řepkového oleje v Karlíně	
Ignác Fuchs	obchod psacím a rýsovacím náčiním, barevnými papíry, malířskými potřebami, spolumajitel tiskárny C. Schreyer a I. Fuchs v Železných dveřích na Starém Městě v Praze	
Josef Janovský	obchod surovou bavlnou a bavlněnou přízí	
Jakob Kallberg	obchod obilím a semeny v Karlíně	
Georg Kettner	obchod manufakturním zbožím, komisní a spediční obchod	obchodní sekce pražské OŽK
Vilém Rudolf Meisner	obchod potravinami, speciál. materiálem, barvami, prodej cukru, špeditér, dům na Václavském náměstí v Praze	náhradník obchod. komisní sekce praž. OŽK 1864-67
Jak. W. Oesterreicher	obchod chmelem, vlnou, semeny jetele s Wolfem Löwitem	
Alois Oliva	komisní obchod cukrem, společník cukrovaru Jindřicha Dinglera v Ružyni, obchod potravinami, barvivy	městské zastupitelstvo v Praze, poslanec zemského sněmu, říšské rady, ředitel Jednoty pro povzbuzení průmyslu

Aron M. Pick	obchod potravinami, zeměděln. výrobky, americký mlýn u Terezína	obchod. sekce praž. OŽK 1875-81
Adolf Schwab	obchod surovou bavlnou, bavlněnou přízí s bratrem Gottliebem, dům v Dlouhé ul. v Praze	totéž 1869-81, přisedící Israelitischer Verein für Krankenpflege
Julius Wagner	obchod potřebami pro cukrovary	
Leopold Wolf	obchodník barvivy	

živnostníci a řemeslníci

Josef Baborský	mlynář a pekařský mistr na Rybném trhu v Karlíně	
----------------	--	--

PŘÍLOHA č. 8

ZUSAMMENFASSUNG

BÖHMISCHE INDUSTRIE - UND PRODUKTENHALLE UND VERSUCHE EINE PRODUKTENBÖRSE IN PRAG ZU GRÜNDEN

Eva Drašarová

Schon seit dem Anfang des 19. Jahrhunderts zielten gewisse Privatbestrebungen der Handelsleute und Bankiers zur Errichtung einer Börse in Böhmen. Solche wiederholte Gründungsversuche einer Geld- und Getreidebörse in Prag scheiterten nicht nur infolge der Steifheit der bewilligungskompetenten Staatsinstitutionen, sondern vor allem am Mißverständnis des Milieus, in dem solche Anstalt wirken sollte. Für diese Absicht interessierten sich einige gegenseitig un-abhängige Gruppen der Finanzier, Handelsleute, Industrieller und Grosgrundbesitzer. Unermüdlich unterstützten solches Vorhaben die Prager Bankiers jüdischer Abstammung – der Vater Simeon und sein Sohn Leopold von Lämmel. Ihr Streben stimmte mit dem Interesse der Prager Handels- und Gewerbekammer überein, die im Jahre 1851 einen der ersten Entwürfe zur Errichtung der Geldbörse vorlag (wenn wir die in der Literatur erwähnten Gesuche aus den Jahren 1810, 1818 und 1828 vorübergehen). Die Handels- und Gewerbekammer in Prag verhandelte im Oktober desselben Jahres über den Plan und Satzungsentwurf der Prager Produkthalle, die einige Prager Unternehmer als Kommissionsunter- nehmen und Börse errichten wollten. Die Prager Produkthalle stellte weitere Tendenz in ähnlichen Börseprojekten in den fünfziger und sechziger Jahren des 19. Jahrhunderts dar. Der Produkthallegründungsausschuß bewarb sich um Betreiben der im Jahre 1854 von den Prager Bürgern vorgelegte Konkurrenzentwurf einer Produktenbörse; zu diesem schloß sich bald der Vorsitz der Prager Handels- und Gewerbekammer Johan Baptist Riedel von Riedenstein bei.

Während beide Herren von Lämmel und die Kammer die Einführung einer Geld- und Warenbörse unterstützten, die Markthalle und ihre Gegner konzentrierten sich auf die Produktenbörse. Im bestimmten Abschnitt der Verhandlungen kam es zur Vereinigung ihrer unabhängigen Bestrebungen, aber nach einer Zeit erfolgloser Mitarbeit setzte jeder von ihnen wieder selbständig fort.

Aktienverein der Prager Produkthalle eröffnete seine Tätigkeit am 11. Feber 1856. Das Getreide bildete nur kleinen Teil der vermittelten Geschäfte; trotzdem behielt die neue Aktiengesellschaft ihr Vorrecht auf Eröffnung der Produktenbörse in Prag. Ihr Recht benutzte sie aber erst im Jahre 1861, als sie durch Verhandlung mit der Handels- und Gewerbekammer in Prag über künftige

Verbindung der Getriedebörse mit der unterdessen vom Wiener Finanzministerium im Jahre 1859 bewilligten Geld- und Warenbörse dazu gezwungen wurde. In der nachkommenden Handelskrise gelang es nicht mehr die Getreidebörse im Betrieb zu erhalten. (Sie wirkte vom 16. November 1861 bis zu Ende Februar des nachkommenden Jahres.) Auch die alten Träume von Geldbörse sind ausgeträumt. Die Handlungen wurden auf eine günstigere Zeit verschoben, und zwar ohne Rücksicht auf die im Jahre 1863 vom böhmischen Landtagsabgeordneten Leopold vom Lämmel vorgeschlagene Fonds- und Wechselbörse. Eine andere Gruppe der Handelsleute und Gewerbetreibenden mit Alois Oliva an der Spitze ergriff erst im April 1868 die Initiative und ihr Streben wurde von Erfolg gekrönt – im April 1871 wurde die Prager Börse mit Waren und Wertpapieren geöffnet. So fing eine Handelsinstitution ihre Tätigkeit an, die andere aber beendete ihre Arbeit. Die tschechische Industrie- und Produkthalle in Prag konnte trotz den günstigen Vorhersagen aus der Hälfte des Jahres 1864 der Konkurrenz der bei dem Gründungsfieber übereilt eröffneten Banken am Ende der sechziger Jahre nicht standhalten. Die Anhäufung des operativen Vermögens durch schnelle Finanzaktion – durch Herausgabe der Kassascheine – konnte den Konkurs nicht zurückhalten. Bei der Generalversammlung der Aktionäre im Jänner 1869 hat die Produkthalle noch einen reinen Gewinn von 13 551 Fl. erwiesen, doch am 6. Dezember 1870 mußte sie das Kreishandelsgericht Prag um Konkursausschreibung infolge der ungünstigen Verhältnisse ersuchen.